

चांदोबा

जुलै १९९३

पिडिलीट द्वारा आता वॉटर कंकर्स पिडिलीट® फेव्हिक्रील

पिक्सी पॅक
वापरायला सोपा, रंगवायला सरस

A⁺ PIDILITE PRODUCT

विश्व-समाचार

सहाय्यांदा राष्ट्रपति

लाभोपाय सह येथी आपल्या देशाचा राष्ट्रपति म्हणून निवडल्या जाणे कोणत्या ही राबनीशियाचा काही सामान्य गोष्ट नव्हे. इंडोनेशियाचे राष्ट्रपति सुहार्तो पैल्या मार्च महिन्यात सहाय्यांदा निवडून गेले ही विशेष सहाय्यांची घटना नाही का? कोणे एके काळी सेनापति पण असलेल्या या ७२ वर्षांच्या व्यक्तीला १००० सभासद असलेल्या लोक सभला-समितीने निवडले निवड करण्यासाठी ठरविली जयवर्ता पध्दती समितीची बैठक चहा दिवत चालू होती निवड ही एकमताने झाली कारण समिती सनोर विचारार्थ एकच एक ठाव होते. दुसरे असे की सहाय्यांदा यांची निवड तरी अपेक्षितच होती.

जेव्हा १६ व्या शतकात पोर्तुगीज व्यापारी

इंडोनेशियात पोचले व तेथील १३,५०० बेदांवर तळ ठोकला तेव्हा जगाला इंडोनेशिया माहीत झाला. येथील गरम मसाल्यांनी जगाचे लक्ष इंडोनेशियाकडे वेधून घेतले पुढे लवकरच इंग्रजांनी पोर्तुगीजांना तेथून हाकून दिले. नंतर १५९५ मध्ये डच लोकानी इंग्रजांना पळवून लावले. पुढील २०० वर्षे डच ईस्ट इंडिया कंपनीने या बेदांवर राज्य केले. १७१८ मध्ये ही बेटे नेदरलँडची वसाहत बनली.

दुसऱ्या विश्व-युद्धाच्या वेळी (१९३९-४५) म्हणजे सन १९४२ मध्ये जपानने या बेदांवर आपला अधिकार स्थापित केला आणि तेथे राष्ट्रीय सरकारची स्थापना केली. परंतु १९४५ मध्ये जेव्हा जपानने विश्व राष्ट्रांपुढे हात टेकले, तेव्हा इंडोनेशियातील राष्ट्रांवासी लोकांनी मुक्तपणे आपल्या नेतृत्वासाठी आपल्याला स्वतंत्र घोषित केले औपचारिक रीत्या हे सर्व सन १९४९ मध्ये झाले.

नंतर १९६३ मध्ये नेदरलँडने न्यू गिनीचा अधिपती भाग पण इंडोनेशियन सरकारच्या ताब्यात दिला. सन १९६६ मध्ये कम्युनिस्टांनी सुधारणे यांच्यावरी लढा आरंभला. राखून सुधारणे न्यायेतील येनापनि होते. त्यांनी देशातील बंड मोडून जपान संकटकाळीन सरकारची स्थापना केली. १९६७ मध्ये सुहार्तो कार्यकारी राष्ट्रपति म्हणून सुधारणेच्या जागी आले, आणि १९६८ मध्ये पुन्हा त्यांनी निवड करण्यात आली.

राष्ट्रपति सुहार्तो मित्रवादी असले तरी त्याप्रमाणे कार्यवाही क्षमक असलेले एक प्रशासक म्हणून प्रसिद्ध आहेत. ते जगाने नव्वद परीत नाहीत, आणि त्यांच्या वशाचे हेच उद्गम आहे. जेव्हा ६५ वर्षात इंडोनेशियात जी आर्थिक व राजनैतिक प्रगति झाली, त्यामुळे त्यांचे मान केवळ आपल्या देशात नव्हे तर बाहेर ही सुप्रसिद्ध झाले आहे.

पृथ्वी २४ बर्षांचा काळ सलग चेंबळ त्यांनी त्या पंचवार्षिक कोषात राबवल्या त्यांनी जगातील अनेक राष्ट्रांचे सहा इंग्लेजीभाषाकडे तेथले देशांचा वार्षिक विकसनाचा दर सारखी होकडा ६ टक्के राहिला. राष्ट्रपति सुहार्तो अभिमानाने सोपवत की अजब विकस जगातील अन्य देश देणच करू शकले आहेत.

एक काळ असा होता की इंग्लेजीभाषा बघत सर्वात अधिक वास्तु करेदी करीत असं पण १९८४ मध्ये तो स्थानवरी झाला. याशिवाय

येत्या २० वर्षात येथील जाल-मूल्ये प्रमाण हजारी १४० करून

६० वर्षात आले आहे. अशा प्राथमिक शिक्षण इमानुष सर्व काळकांना मिळते. १९०१ मध्ये हय निरक्षरतेचे प्रमाण शेंकडा ३९ होते, ते काळा होकडा १६ टक्क्यांवर आले आहे. त्याच प्रमाणे लोकसांख्यिक वाढ होकडा १.२ करून आता होकडा १.९ वर झाली आहे. म्हणून राष्ट्रपति सुहार्तो यांना आख्येक इंग्लेजीभाषाच्या 'विकासचा अवका' म्हणून संबोधले गेले तर ते खरेच योग्य होय. येत्या २२ वर्षासाठी त्यांनी अजब पांजरा तयार केला आहेत आणि येत्या १० बर्षांचा त्यांची 'घराची काळ' येईल आहे.

पण एका म्हावर इंग्लेजीभाषातील जगत आतात सर्वा सुरु झाली आणि तो म्हणजे राष्ट्रपति सुहार्तो आपला पहिला कार्यकाळ पूर्ण करू शकतील का? आणि मातव्याचा निदर्शनांनी ते तयार आहेत, की काळात त्यांनी आपला प्रारंभ धर्मायला सुरुवात केली आहे?

इंग्लेजीभाषा भाषत अधिक शीतली

१. इंग्लेजीभाषा १३,२०० बेटे आहेत ति ती ५,९३० किमीमीटर पर्यंत पसरलेली आहेत. त्यांच्या वेळी सर्व हिंदी सहसंघरात आहेत, तर कधी प्रशांत महासागरात आहेत.
२. इंग्लेजीभाषा जगातील १६ वे सर्वात मोठे राष्ट्र आहे (१९,१९,४४० चौरस किमीमीटर). याशिवाय हा जगातील सर्वात अधिक लोक-संख्या बसलेला पाचवा देश आहे (१६.९ कोटी).
३. सैन्य-बळाचा विचार केला तर याचा नंबर अकरवा लागतो. याचा समोर कॅनडाचा नंबर लागतो.
४. विकास-शक्तीचा विचार केला तर याचा क्रमांक चाचमा लागतो.
५. अधिकृतिक वास्तु उत्पन्न करणाऱ्या देशात इंग्लेजीभाषा तिसरा क्रमांक आहे.
६. येथील सरकारी कय-कयानी भाषा 'महाला इंग्लेजीभाषा' आहे. ही रोजग मध्ये लिहिणी जाते. प्रादेशिक भाषा व उपभाषांची संख्या सुमारे २०० आहे.
७. या देशाची मुद्रा आहे 'रुपिया'.

ग्रहण सुटलं

शौरी नावाचा तरुण सरोजपुरच्या जमीनदाराच्या काही कसामाठी गाव सोडून निघाला अन् अन्धार पडण्यापूर्वी त्याने जंगल पार केले. इतक्यात वाक्यशात एकाएकी दग भरून आले अन् गडगडाट होऊन पाऊसही सुरु झाला.

शौरी 'आता काय करावं?' असा विचार करू लागला, इतक्यात विजेच्या अजेडात त्याला कोही घरे दिसली. तो भराभरा त्या घराकडे पळाला अन् एका जुन्या कोलारू घराचा दरवाजा त्याने खटखटावला.

शतात एक छोटासा दिसा येऊन आलेल्या एका म्हातान्याने दरवाजा खुघडला व शौरीला आत येऊन खाटेवर बसायला सांगितले. नंतर त्याने विचारले,

"या असल्या पावसातून कूटे निघाला आहेस तू?"

जरा कंटाळूनच शौरी उत्तरला, "मी सरोजपुरच्या जमीनदाराचा नोकर आहे, अन् त्याच्या छोड्या मुलासाठी त्याच्या मामाकडून एक मांजराचं पिल्लू आणायला निघालो आहे. ते पिल्लू एका खास जातीच्या मांजराचं आहे, अन् ते मिळाल्यावाचून आपण जेवणार नाही' असा त्याचा हट्ट आहे."

ते ऐकून तो म्हातारा हसला आणि म्हणाला, "तुझं बय तर अजून पुरं पंचवीस वर्षांचेही दिसत नाहीये. तू चांगला तगडा, सहा फूट बुचीचा आहेस. हातात ठासततवार घेऊन रणात अंतरण्यासारखा शस्त्रिमान दिसतोयस अन् आपला वेळ असा कुशीमांजरं आणून

बहेरा करतारकर

वेच्यात फूट घालवतोयस?"

म्हातानाने हसून बोललेल्या राज्यांनी शरीरच्या हृदयाला घेरे पडली; ते ओळखून प्रेमाने त्याचा खांद्यांवर बोट घेऊन म्हातारा म्हणाला, "एका महिन्यापूर्वी या राज्यात एक अत्याचार घडलेला माहीत आहे तुला?"

"होय, आहे ठाबूक, समुद्रावर सफरीसाठी गेलेल्या महाराजांचा नावेच्या अपघातात निधन झालं. हाच ना? याहून मोठा अत्याचार आणखी कोणता असणार?" शरीर दुःखी बावाजात उत्तरला.

म्हातारा दोन चार क्षण होके हलवून

नंतर म्हणाला, "हं! यापेक्षा जास्त काही तुला माहीत नाही, असंच वाटतंय. ऐक, राज्याला एक मुलगी आहे, एकुलती एक. तिचं नाव आहे अलकनन्दा जो कोणी तिचा पती होईल, तोच या राज्याचा भावी राजा वनेल. आता या अलकनन्दाने घोषणा केली आहे की, तिच्या तीन निरनिराळ्या प्रश्नांचे एकच एक उत्तर देणाराशी ती लग्न करील, अन् ज्याचे उत्तर बरोबर येणार नाही, अशा वभाग्याला भगरीमुसरीचं खाद्य म्हणून नवीत टक्कल्ले जाईल.

"पण तुम्हाला कसं हे ठाबूक?" शरीरने आश्चर्याने विचारले.

"मी राज्याचा जंगलक्षक म्हणून पंधरा वर्ष काम केलंय. एकदा रथाच्या अपघातात मी जंगल झालो अन् आणत्या गावावरच्या प्रेमाने मी इथे आपले दिवस काढतोय. पण तरीही राजमहालातली प्रत्येक घोष्ट वांगणारी माझी खास भाणसं आहेत. तू ही मांजराच्या पिल्लाची गोंष्ट बाजूला ठेव, अन् सरळ राजधानीला जा. राजकुमारीच्या दृष्टपणाचा रोवट कर."

जरा विचार करून शरीर म्हणाला, "तुम्ही मला आशिरवाद देत असाल, तर हा निघालो मी राजधानीला."

"मने अच्छे! खूप गावडलास बघ तू

मला" प्रेमाने शरीरच्या मस्तकावरून हात फिरवत म्हातारा म्हणाला.

दुसऱ्या दिवशी शरीर राजधानीकडे निघाला संघाकाली अंतःपुरात पोचून त्याने सांगितले की आपण राजकुमारीच्या प्रश्नांचे उत्तर द्यायला तयार आहेत.

"उत्तर बरोबर न जालं, तर काय परिणाम होईल, ते माहीत आहे न?" राजकुमारीच्या वागीने त्याला विचारले.

"मृत्यू, सुसरीमगरीचं भोजन वनेल," शरीर निर्भयतेने उत्तरला.

मग दोन दालींनी येऊन शरीरच्या होठ्यावर पट्टी बांधली अन् त्याला महानातल्या एका खोलीत घेऊन गेल्या. तिथे पोचल्यावर त्यांनी शरीरला स्वतःच पट्टी काढायला सांगितले.

पट्टी काढल्यावर शरीरला राज्य सिंहासनावर बसलेली राजकुमारी अलकनन्दा दिसली. ती अत्यंत सुन्दर असून तिच्या चेहऱ्यावर दुःखाची छत्रा दिसत होती.

"आकाशाहूनही विशाल काय? सागराहूनही खोल काय? अन् लोण्याहूनही मज्जु काय? या तीनही प्रश्नांचे एकच उत्तर मला हवं." अलकनन्दाने प्रश्न विचारले.

आश्चर्याने तिच्याकडे पाहून शरीर उत्तरला, "स्त्रीचं हृदय। हे काम प्रश्न

झाले? राजकुमारी, केंव्हातरी खूप काळापूर्वी सामान्यजानाच्या अभावी काही भावुक लोकांनी हे प्रश्न आणि त्यांची उत्तरं तयार करून ठेवली होती. आपल्याला काय याहून कठीण प्रश्न मुचले माहीत का?"

अलकनन्दा दुःखाने यावर म्हणाली, "मी स्वतःच असते, तर असले प्रश्न विचारलेच नसते. एका दुष्टाने मला हे प्रश्न विचारायला लावून, काहीही उत्तर आलं तरी, येणाऱ्याला मुसरीमगरीच्या हवाली करायला भाग पाडले आहे. तुलाही त्याच वाटेने जावं लागणार आहे."

शौरीने तेव्हाच आपला 'डावा हात' बुचलून मूठ आवळत म्हटले, "राजकुमारी, मला त्या दुष्टाचं नाव सांगा. तो कितीही बलवान असला तरी मी त्याचा संहार करतो."

"तू संमर्थ आणि बुद्धिमान दिसतोस. पण बाता त्या दुष्टाच्या जाबतीत फार अशीरझामाय. बाता केवळ एकच विषय अरुलाय." नंतर अलकनन्दाने ती स्वतःच राजा कोणत्या भयानक स्थितीत अडकले आहेत, याबद्दल सांगितले.

एक महिन्यापूर्वी अलकनन्दा आपल्या पित्यासह समुद्रविहाराला निघाली होती. त्यावेळी 'सेनापती वीरवर्माही

त्यांच्याबरोबर होता. खोल पाण्यात असतानाच वीरवर्माच्या भनात काही नीच विचार आहे, हे त्यांच्या नक्षात आले. नौका चालवणारे सर्वजण त्याचेच हस्तक होते. ते ती नाव एका लहानशा वेढाकडे घेऊन गेले, अन् राजाला वीरवर्मनि तिथल्या एका पहाडी गुहेत बांधून ठेवले. नंतर केवळ अलकनन्दालाच राजवाड्याच्या अंतःपुरात घेऊन जाऊन, असा प्रचार केला की, 'अपघाताने नाव समुद्रात बुडवी अन् आपण फक्त अलकनन्दालाच बाचवू शकलो. राजाला बाचवणं शक्य झालं नाही' नंतर वीरवर्मनि प्रश्नांची ही नवी कहाणी सुरू केली. त्याचा विचार आहे की, कोणालाही उत्तर देणे शक्य झाले नाही म्हणजे स्वतःच ते उत्तर द्यायचे, अन् राजकुमारीशी विवाह करायचा.

हे सर्व सांगून अलकनन्दाने शौरीला म्हटलं, "कल रात्री मला झोप येईना, म्हणून मी बुघानात गेले. तिचे सेनापती आणि त्याचा त्रिषवास साक्षीदार नागेन्द्र यांच्यातलं बोलणं मी ऐकलं. सेनापती नागेन्द्रला म्हणाला, "तू त्या वेढावर जाऊन तिथल्या पहारेकन्यांना म्हण- 'ग्रहण सुटलं' तेव्हा या शब्दाच्या आधारे ते राजाला तुझ्याबरोबर पाठवतील. त्याला तिघून आपणता

समुद्रात बुडवून मारून टाक. परवा चांगला मुहूर्त आहे. मी राजकन्येशी लग्न करीन अन् तुला सेनापती करीन."

अलकनन्दाचे बोलणे ऐकून शौरी फारच संतापला. तो म्हणाला, "इतका मोठा राजद्रोह! माझा तर विश्वासच बसत नाहीय राजकुमारी!"

"तो वीरवर्मा तर नररूपातला राक्षस आहे. रात्री तो तुला मगरीसुतरीच्या हुवांनी करागला येईल, तेव्हा मी त्याला मागेन की-तुझं उत्तर बरोबर नाही. असं मी म्हटलं की तू खिडकीतून अुडी मारून पळून जा. तू आता तसंच कर अन् पळ काढ द्युन."

शौरीने खिडकीतून अुडी मारली आणि झाडाझडपांच्या आडोश्याने तो राजवाड्यातून बाहेर पडला. नंतर तो नागरिकनारी पोचला.

दुसऱ्या दिवशी एका नावाड्याला काही पैस देऊन, त्याच्या मदतीने शौरी त्या वेढावर पोचला. शौरी वेढावर पोचल्याबरोबर भोळी पगडी घातलेल्या आणि हाती तलवार असलेल्या एका माणसाने त्याच्या पुढ्यात अुडी घेतली. शौरीला थांबवून त्याने विचारले, "कोण आहेस तू? समुद्रातल्या बाब्यांचा नेता तर नव्हेस?"

पण जराही न भिता भ्रान्तपणे शौरीने

परवलीचा शब्द उच्चारला 'ग्रहण सुटलं!' ते ऐकून तो माणूस दचकला अन् म्हणाला, "हा संकेत मी अन् नागेन्द्र यांशिवाय कुणालाही माहीत नाहीय, तुला कसा कळला तो?"

तेव्हा शौरी उच्च आवाजात बोलला, "हुयें येताना माझी झाल अन् तलवार समुद्रात पडली. नाहीतर मी आत्ताच तुझे दोन तुकडे करून टाकले असते तो नागेन्द्र नव्हे, नागेन्द्रसिंह, म्हणजे भावी राजा."

पगडीबाल्याचा चेहेरा एकदम पांढरा पडला. त्याने विचारले, "काय म्हणलास? हे तर सारं आश्चर्यजनक वाटतयं. बरा सविस्तर सांग."

"एक तर मग, काल रात्री नागेंद्रसिंहने सेनापती वीरवर्माच्या जेवणात द्वादश-विचांभ नेहय मिसळून त्याला खावला घातले. मारा वाजल्या नंतर विष आपला परिणाम दाखवू लागेल. अशा तऱ्हेने सेनापती खतम झाल्यावर नागेंद्र या बेटावर येऊन, राजाला सोडवू----" शौरी पुढे काही बोलण्यापूर्वीच पगडीवाल्याला जोरदार अलटी झाली अन् तो बेशुद्ध पडला!

शौरीने ताबडतोब त्याची हाल तलवार काढून घेऊन त्याला बांधून टाकले अन् तिथेच जरा दूर बसलेल्या पंढारेकऱ्यांना आवाज विला- 'महाराजांना इकडे घेऊन या.'

पंढारेकाऱी राजाला घेऊन आले व त्याची बंधने सोडली गेली.

परत येत असताना, सावध झाल्यावरही थरथर कापत असणाऱ्या वीरवर्माकडे पहात शौरीला विचारले, "हाच वीरवर्मा हे तू कसं ओळखलेस?" शौरी उत्तरला, "महाराज, मी विचार

केला की, मी खिडकीतून पळून गेल्याची वार्ता कळल्याबरोबर, कदाचित मला काही जास्त माहिती असली अशा विचाराने हा प्रथम बेटाकडेच घावेल. मी परवलीचा शब्द सांगितल्याबरोबर हा म्हणाला की, 'हा संकेत नाबेंद्र अन् मी यांच्याशिवाय तिसऱ्याला माहीतच नाही.' तेव्हाच मी याला बरोबर ओळखले, माझ्याजवळ काहीच शस्त्र वगैरे नसल्यामुळे मी युक्ती बापलून विष-प्रयोगाची खोटीच गोष्ट आला सांगितली. हा सगळ्याचा वारळ बेशुद्ध पडला."

शौरीची नुडिकुराचता अन् महादुरीवर राजा फारच प्रसन्न झाला. दुसऱ्या दिवशी दरबारात ही सारी गोष्ट सर्वांना सांगून राजा म्हणाला, "या शौरीच्या साहसामुळेच राज्यावरचं 'ग्रहण सुटलं'. हाच आता माझा जावई अन् भावी राजा आहे.

सारी कथा ऐकून दरबारी नोकांनी संतोषाने हर्षध्वनी केला.

अद्भुत फूल

२

(महिन्यापुर्तिल सामान्य ज्ञानेच्या बसंतोत्सवातील सर्व स्पर्धामधे अर्जुन तळाचा तरुण विजयी झाला. तो हिमालयातील रांगमाथे प्रतापून झालेला होता अन् त्याने एक विचित्रस पुष्पगुच्छ राजकुमारीला भेट दिला. त्या फुलांची रंगे आश्चर्यादायि विने काही सैनिकांना रांगमाथे प्रान्तात पाठवले. पण ते फक्त फुलेच घेऊन परत आले. राजगुरूने राजाकडे येऊन ती फुले जराचोखरक आहेत असे राजाला सांगितले. या पुढे-)

"इतकी सुन्दर फुलं अशुभकारक कशी असतील? मला तर पक्कीच कळत नाहीय गुरुदेव!" राजा प्रतापबर्मा गुरुदेवाना म्हणाला.

"ते मी मागाहून सांगेन. सैनिकांनी ती फुलं आणल्याचं मला समजलं. सैनिक ईशान्येकडे का गेले? अन्य एकाद्या

दिशेला का गेले नाहीत. त्यांना ईशान्ये-कडे कोणी जायला सांगितलं? सीमाप्रान्तात कुठे काही भांडणतंडा तर नव्हे?" राजगुरू गौरीनाथने विचारले.

"नाही गुरुदेव! आपल्या राज्यात आपल्या रूपेनं सर्वत्र सुख समृद्धी अन् शांतता आहे." असे सांगून सैनिकांनी

'शताब्दी फुल' बद्दल जी माहिती दिली होती तिने ही वर्णन राजाने त्यांना ऐकवले. ते ऐकून घेतल्यावर राजगुरुंनी विचारले, "सध्या ती फुलं कुठे आहेत?"

"शुबराणीच्या महालात आहेत गुरुजी! इतके दिवस झाले, तरी ती अजून तशीच ट्वटवीत असून सुगंधही देत आहेत. आम्हा सर्वांनाच ही फुलं फार आवडली. असली फुल आता पर्यंत कधी आमच्या पाहण्यात आली नव्हती."

राजाने माहिती दिली.

"ती ताबडतोब तिथून हलवा. ती जर राजवाड्यात राहिली, तर चास होईल. ती फुलं राजवाड्याच्या परिसरात राहिली

तर सर्वांनाच फार अशुभ आहेत. राजकुमारीला 'मी सांगितलंय' असं सांगा." राजगुरु बोलले.

"आपलं आज्ञापालन अचरप करीन मी गुरुदेवा! पण ती फुलं अशुभसूचक कशी, हे नाही सांगितलं आपण? राजकुमारीचं तर त्या फुलांवर प्राणपिक्षा अधिक प्रेम बसलय. त्यामुळे त्याबद्दलचं सत्य जाणून घेणं तिला आवश्यक आहे. आपण आज्ञा दिलीत, तर प्रियंवदेला मी इथे बोलावून घेतो. आपण या फुलांच्या अशुभ असण्याची माहीती मीमांसा विषय केली तर फार बरे होईल. आम्हांला सर्वांनाच त्याबाबत जाणून घेण्याची मनःपूर्वक इच्छा आहे." राजाने सुचवले.

राजगुरुंनी होकारात्मक मान हलवली अन् राजाने ताबडतोब राजक्रान्तेला बोलवायला नोकर पाठवला. युवराणी प्रियंवदेने येवून राजगुरुंच्या पायांना स्पर्श करून त्यांना वन्दन केले. त्यांनी आशिर्वाद दिल्यावर ती एका आसनावर बसली. आपल्याला कशासाठी बोलवलं आहे याबाबतचं प्रश्न-चिन्ह तिच्या मुद्देवर स्पष्ट दिसत होतं.

युवराणीकडे पहात राजा म्हणाला, "बेटी, शताब्दी-फुलां बद्दल काही ज्ञान बोलण्यासाठी राजगुरु इथे आले आहेत. ते जे काही सांगणार आहेत, ते तुलाही

माहीत असावं, म्हणून मी तुला इथं बोलावलय. ही फुलं व त्यांचा सुगंध आपल्याला सर्वांना आवडल्याबाबत मी यांना सांगितलं आहे."

राजकुमारी भुत्सुकतेने राजगुरुंकडे पाहू लागली. सर्वांची विज्ञासा जाणून राजगुरु बोलू लागले.

"कोणे एके काळी ही शताब्दी फुलंही इतर फुलांप्रमाणे दरवर्षी फुलत असत. एकदा फुलल्यानंतर बरेच दिवस ती कोमेजत नसत. शेकडो वर्षांपूर्वी आपल्या वंशातले महाराज चन्द्रकान्तवर्मा साणिक्यपुरीवर राज्य करत असत. ते एक धर्मपालक व साहसी वीर म्हणून प्रसिद्ध होते. त्यांना चन्द्रकेतु नावाचा एक धोकटा भाऊ होता. पण तो मात्र पटप्रेक्षे बाबतीत आपल्या थोरल्या भावाच्या अलट प्रकारचा होता. राज्यकारभारात आपल्या मोठ्या भावाला मदत करणं दूरच, पण अलट त्याने राज्याला नुकसान पोचवण्याचाच प्रयत्न केला. अनेक राज्यं अन् नगरं पातून तो भटकत रहात असे. शेवटी तो आपल्या राज्याच्या उत्तर सीमेवरील प्रांताच्या डोंगराळ भागात पोचला. तिथे त्याने गहाटी लोकांशी मैत्री जमवली. त्यांच्यात नागांची नावाचा एक मन्त्र-तन्त्र जाणगारा जाणूस होता. त्याच्याशी मैत्री

कल्प चन्द्रकेतुने काही मन्त्र-तन्त्र शिकून घेतले. एकदा त्याने नागांवीने काही विशेष फुलं तोडून आपाळत्या पाण्यात टाकताना पाहिलं. नागांवीने नंतर ते पाणी रोज थोडथोडं अकळून त्यापासून एक सुगंधी तेल बनवलं. अन् त्याने असं सांगितलं की त्यातलं थोडंसं तेल आपण कोणावर शिंपडलं तर ती व्यक्ति आपल्याला वशीभूत होऊन आपल्या आज्ञा पाळू लागते. चन्द्रकेतु मोठ्या जुत्साहाने ती फुलं घेऊन साणिक्यपुरीला परतला. नागांवीने बनवल्याप्रमाणेच त्याने त्या फुलांपासून तेल बनवलं. चन्द्रकेतुचा असा विचार होता की,

अगोदर परीक्षा म्हणून एकाद्या सामान्य माणसावर तेनाचा प्रयोग करून पाहून, नंतर खुद्द राजावरच तो प्रयोग करून त्याला आपल्या कड्यात ठेवायचे अन् मग स्वतःच सिंहासनावर बसायचे. त्यासाठी त्याने एक योजना आखली."

मधेच युवराणीने गुरुजींना विचारले, "त्याची योजना सफल तर नाही ना झाली?" राजगुरू उत्तरले, "नाही राजकुमारी! त्याची ती कुटिल योजना सफल नाही झाली. तेच तर सांगणार आहे मी पुढे. दुष्टांच्या कारवाया काही काळ चालतात. कधी कधी त्यांना यश ही मिळतं. पण शेवटी त्यांच्या घदरी

परामर्शच असतो."

"त्यावेळी नैर्ऋती मातेच्या मंदिरात कुलश्रेष्ठ नावाचा एक पंडित मुख्य पुजारी होता. त्याला एक सुंदरशी मुलगी होती. तिचं नाव होतं भाग्यश्री. तिला पहाताच चन्द्रकेतु तिच्यावर मोहित झाला. ती पुजाऱ्याची मुलगी आहे, हे त्याला माहीत नव्हते. वशीकरण तेलाचा तिच्यावरच प्रयोग करून तिच्यावर ताका मिळवायचा असं त्यानं ठरवलं. एकदा भाग्यश्री आपल्या दासींसह जावून जवळच्या नदीत स्नान करून मंदिराकडे आली. इतक्यात चन्द्रकेतुनं सहाय्यापावून तिच्यावर ते तेल शिंपडलं. तेंव्हा ती इतक्या जोरात किंचाळली की तो आवाज चारी दिशांना प्रतिध्वनित झाला. ती एकाएकी चढकडे धावू लागली, तेंव्हा दासींनी तिला पकडावचा प्रयत्न केला. काही लोक पुजाऱ्याला हे सांगायला मंदिरात गेले. हातात एक पात्र अन् पानांची डहाळी घेऊन झाडापासून पळू पहाणाऱ्या चन्द्रकेतुला काही लोकांनी पकडले अन् खेचून मंदिरात घेऊन गेले.

पूजेची वेळ होत आली होती अन् तो पुजारीखेष्ट देवीला सजवण्यात मग्न होता. इतक्यात काही बायकांचा आर्त आवाज ऐकून तो गाभान्याबाहेर आला अन् समोरचं दृश्य पाहून त्याने आपल्या

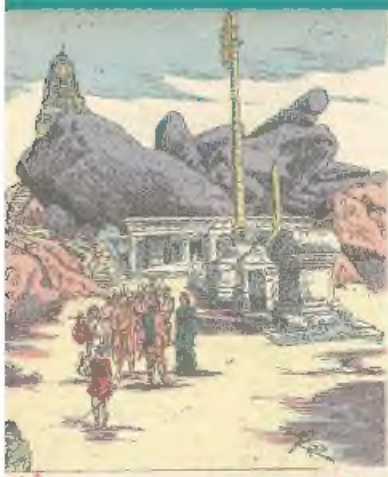
मुलीचे दंड घट्ट पकडले. तिष्ठ स्तब्ध करवचा प्रयत्न करीत त्यांनी विचारलं, "काय झालं भाग्यश्री? तू अशी सैरावैरा पळत का सुटली आहेस? तुझी प्रकृति अशी कशांमुळे बरे बिघडली? काही सांग तर बाळ!"

भाग्यश्रीच्या तोंडून शब्दच फुटला! इकडे तिकडे पहात ती बेशुद्ध होऊन पडली. तिच्याबरोबरच्या एका परिचारिकेनं "आम्ही नदीवरून स्नान करून येत होतो, इतक्यात त्या माणसाने भाग्यश्रीवर काहीतरी शिंपडलं अन् त्या क्षणापासून ही अशी वेड्यासारखं करते आहे." असं बोलत लोकांनी पकडून आणलेल्या चन्द्रकेतुकडे इशारा केला.

भाग्यावून चार पावलं पुढे टाकत पुजाऱ्यानं चन्द्रकेतुला विचारलं, "कोण आहेस तू? माझ्या मुलीवर काय शिंपडलंस तू? आणि हे असं काही करण्यासाठी तूना उद्देश काय? नीट सांग, नाहीतर याचा परिणाम फार भयंकर होईल!"

"महात्मन्, मला माहीत नव्हतं, की ती आपली मुलगी आहे. माझ्याकडून चुक झाली. एका भिल्लानं सांगितल्याप्रमाणे काही अद्भुत कुलांपासून मी वशीकरण तेल बनवलं. अन् त्याचा प्रभाव जाणून घेण्यासाठी मी चुकून ते तिच्यावर शिंपलं. ही आपली मुलगी, हे मला माहीत नव्हतं. तेल शिंपल्याशिवाय मी आणखी काहीच

केलं नाही कृपा करून मला..." असं काहीतरी बन्नेकेतु सांगू लागला.

पण पुजाऱ्याने त्याच्या बोलण्याकडे लक्ष दिले नाही. गाभाऱ्यात जाऊन त्याने देवीच्या राठ्यातला हार काढून बाहेर आणला अन् कोठ्याने तो ओरडला, "माहे लैरंकी मी तुझ्यावर विश्वासून राहिलो अन् लोककल्याणासाठी तुझी पूजाअर्चा करत राहिलो. आचपर्यंत स्वतःसाठी मी तुझ्याकडे कधी मागितलं नाही. आज माझा एकुलत्या एका मुलीची स्थिति पहा! तिचं रक्षण कर माते! अन् तिची ज्याने अशी अवस्था केली तो नरराक्षस नष्ट होवो; ज्या फुलांमुळं हे सारं रामायण

बघलं ती फुलच कधी फुलणं बन्द होऊन जावू वे!" अशी अणू रामायणाची अच्चारून पुजाऱ्याने हातातला हार जोराने चन्नेकेतुकडे फेकला.

दुसऱ्याच क्षणी पुजाऱ्याच्या डोळ्यापुढे तेजस्वी असा प्रकाश फाकला अन् त्यातून लैरंकी देवी प्रकट झाली. ती म्हणाली, "पुत्रा, तुझी प्रार्थना मी ऐकली. तुझी मुलगी लवकरच ठीक होईल, अन् तिच्यावर असा अत्याचार करणाऱ्याचं एका मृतात रूपान्तर होईल. त्या फुलांचा काही दोष नाही, पण ती एका दुष्ट माणसाच्या अपयोगी पत्नी, म्हणून तुझ्या इच्छेप्रमाणे ती यीपुढे दरवर्षी फुलणार नाहीत. अन् पुढे जेव्हा केव्हा ती फुलतील तेव्हा निसर्गाविरुद्ध बाराणारांना त्यांच्यामुळे खूप त्रास होईल. ठीक आहे, सध्या तू हे सारं विसरून जा आणि आपल्या पूजा-कामाला लाग." इतके बोलून देवी अन्तर्धान पावली.

पुजारी नंतर गाभाऱ्यात गेला अन् सर्व काम संपवून आरती करून तो बाहेर आला, तेव्हा त्याची कन्या भाग्यश्री, अणू कव्हीच बघलं नाही अशी, हसत हसत त्याऱ्यातमोर आली. लोक अर्स म्हणतात की चन्नेकेतु भूत होऊन पळून गेला.

हे सर्व कळल्यावर महाराज चन्नेकान्त आपल्या भावाच्या कन्याबद्दल फारच

जज्जित झाले. पुजाऱ्याकडे जाऊन आपल्या भावातर्फे त्यांनी क्षमा मागितली, अन् त्याला सान्त्वना देत महाराज म्हणाले, "तुमची मुलगी मोठी झाली की तिला एकदा राजवाड्यात पाठवा. माझ्या मुलीबरोबर काही वेळ राहिली की ती लवकरच बरी होऊन जाईल."

इतकी गोष्ट सांगून राजगुरू म्हणाले, "मी हे सारं चन्नेकान्त महाराजांची कीर्ती गाणाऱ्या ताडपचातून वाचलं. मी पुढे असंही वाचलं की देवीकडून शापित झालेली ती फुलं शंभर वर्षांतून एकदाच फुलतील अन् म्हणून त्यांना 'शताब्दि फुल' असं नाव मिळेल. या फुलांबाबत मी आता जेव्हा ऐकलं तेव्हा प्रंघात वाचलेलं सारं काही मला आठवलं. प्रजेला शांति अन् सुख प्रदान करणं हे आपलं कर्तव्य आहे महाराज! म्हणूनच आपणाला सावेध करण्यासाठी आलो मी!"

राजगुरूने आपले निवेदन संपवताच राजा प्रतापबर्मा आपल्या कन्नेकडे पहात म्हणाला, "प्रियंवदा, राजगुरूचं म्हणणं आहे की ती फुलं राजभवनात ठेवणं ठीक नाही, तेव्हा ती बाहेर राजोद्यात पाठवून देणं अचित होईल."

प्रियंवदा उत्तरली, "होय पिताजी, मी जगेच ती इथून पाठवून शायची व्यवस्था

करते." अन् राजगुरूकडे पहात ती म्हणाली, "इतका मधुर सुगंध पसरवणाऱ्या फुलांच्या मागे अशी विषादगाथा असणं फार छटकतंय मनाला!"

इतक्यात एक शिपाई तेथे आला अन् राजाला मृजरा करून म्हणाला, "महाराज, सेनापति आपल्या दर्शनासाठी प्रतीक्षा करत आहेत."

"पाठव त्यांना इकडे." राजा म्हणाला. शिपाई गेल्यावर थोड्याच वेळात सेनापतीने येऊन राजा व राजगुरू या दोघांनाही प्रणाम केला.

"काही अडचण घेऊन आला आहात

असं वाटतेय. काय झालंय?"
सेनापतीच्या चेहऱ्याकडे संशयाने पहात
राजाने विचारले.

"होय महाराज! मोठीच अडचण आहे,
आज सकाळपासून आपल्या राज्यातल्या
दक्षिण सीमाप्रांतातने ओक आपली
घरंदार सोडून धुकून जात आहेत. काही
लोक राजधानीकडेच येत आहेत.
सागरतीरावरील सारी घरं जमीनदोस्त
झालीत-ता भूकंप ना समुद्री कादळ!
जनहानी तर कडे झालेली राहिली; पण हे
सगळं कसं घडलं, तेही कुणाला सांगता
येत नाहीय." सेनापतीने सांगितले. "मग
तुम्ही काय केलेत?" राजाने विचारले.

"कोणी संशयित असेल, तर सापळावं
म्हणून समुद्र किनाऱ्यावर काही सैनिकांना
पहारा बांधला पाटवलेय. आणखी काही
सैनिक अडचणीत सापडलेल्या लोकांच्या
मदतीसाठी पाठवलेत. आपली घरंदार
नष्ट होऊन शिबिरात येणाऱ्या लोकांना

आश्रय देण्यासाठी आणखी काही सैनिक
नेमलेत."

"घरांना मुकलेल्या स्त्रिया अन् मुलांना
आपल्या शिबिरातही मी आणाय देऊन
शक्ते नं? त्यांना भाड्याकडे पाठवा."
राजकुमारी प्रियंवदा बोलली.

यासाठी होकार देऊन राजा सेनापतीला
म्हणाला, "सध्या त्या दुःखितांना मदत
देण्यासाठी जरूर ते सर्व करा. पुढे त्यांना
कशी मदत देता येईल ते नंतर सांगेन
मी."

नंतर राजाने राजगुरूला विचारले,
"आपला काय सल्ला आहे गुरूजी?"

"आपण जे करत आहात ते सर्व ठीकच
आहे महाराज!" अन् जरा थांबून नंतर
ते म्हणाले, "सेनापतीच्या या वार्तनं गला
भीती वाटतेय की हा सर्व शतাব्दि
कुळाचाच प्रताप असावा!" हे बोलताना
राजगुरूंच्या आवाजात दुःख
होतं. (क्रमशः)

मित्रपरीक्षा

दुर्जनशत्रूची विक्रमराजा पुन्हा
आडाकडे गेला. प्रेत कुतरवून त्याने
ते आपल्या खान्दावर ठाकले आणि
नेहमीप्रमाणे नीच धारण करून तो
स्मशानाची वाट चालू लागला. तेव्हा
प्रेतात रहाणारा वेताळ बोलावा,
"राजा, काहीजण कसना विचार न
करताच आपलं कर्तव्य मानून
वडीलधऱ्यांचं आज्ञापालन करतात, पण
ती वडीलधारी माणसं मात्र आपलं काम
साधून घेतल्यावर, ते सारं आपल्या
स्वतःच्याच प्रयत्नांचं फळ आहे, असं
सांगत सुरतात. म्हणजेच त्याचा अर्थ
असा की मेहनत करणारा एक अन् त्याचं
श्रेय घेणारा दुसराच कोणी असतो.
अदाहरण म्हणून मी तुला धनदत्ताची
गोष्ट सांगतो." अन् वेताळ मोष्ट सांगू
लागला:-

वेताळाच्या गोष्टी

एका शहरात धनदत्त नावाचा एक व्यापारी रहात असे. आपल्या भावा जहाजावर नावून तो परदेशी पाठवण्याचा त्याचा धन्दा होता. आपल्या जवळचे सारे पैसे खर्चून त्याने एक जहाज विकत घेतले. परन्तु त्याला अशी बातमी मिळाली की आपला व अन्य काही व्यापाऱ्यांचा भाव घेऊन जाणारे ते जहाज, पहिल्याच फेरीत समुद्रस्तूप्यन्तु शालेय.

काही व्यापारी असे होते की धनदत्तची संपत्ति पाहून ते आधीपासूनच त्याचा हेवा करत असत आता त्यांनी आपल्या वृद्धालेन्या मालाची नुकसान भरपाई

करण्यास धनदत्ताला भाग पाडने धनदत्ताने प्रथम सान्या लोकसभेच्या राजा देऊन टाकली. त्याची कोठी ती त्याने दहा हजारपेक्षाही महान भिडून निवी होती ती रक्कम देत महिन्यात चुकवली नाही, तर कोठीही हातून जाण्याची शक्यता होती पण आता ती विकण्याला काहीही नव्हे धनदत्तची हलाखी पाहून कोणीही बोनस हजारापेक्षा जास्त द्यायला तयार झाले नसत.

त्याने आपल्या मालाना देवदत्ताला समोर बोलावून म्हंटले, "हे बंधू देणू! आता तू माझ्या कामात मग मग करण्याइतपत मांड झाला आहेस अन्त वाईट दिवस आलेयत मी सारा कागधार आता तुझ्यावर सोपवू इच्छित होतो अन् अचानक हा सारा घेतल होऊन बघला आपल्याला कठून तरी थोडंसं भाडवत मिळालं तरी पुरे, मी पहिल्याच्या दप्तर कमाई करू शकत तू आपलं स्वतःच गाव रत्नपूर हवे जा तिथे आपला एक दूरचा नातेवाईक चन्द्रशेखर राहता नात्याने तो तुझा आजोबा लागता. तू त्याच्याकडून पंचवीस हजार रुपये मागून आण, त्यातून मी अगोदर आणून देऊन टाकून चाकी रकमेतून मला व्यापार करायचा ते तुला समजावून मागेन."

चन्द्रशेखर

देवदत्त लगेच आपल्या गावाकडे जायला तयार झाला. निघण्यापूर्वी त्याला त्याची वडील म्हणाले, "तू आज रत्नपूरपर्यंत मोतीपूरला पोचू नकोस. तेथे माझा जिवशचकटश्च लॉसन रमाकान्त असतो त्याच्याकडे गाव मांड वन् पहाटेच निघाभास, तर दुपार हाण्यापूर्वी रत्नपूरला पोचशील काही कारणाने चन्द्रशेखर गावात नसेल तर तो परत थोडेपर्यंत माझा बालमित्र विनयसन याच्याकडे रहा. पण चुकूनही रमाकान्त किंवा विनयकडे पैसे मागू नकोस ते तुला पैसे देतील पण त्यांना त्रास देऊ नये, म्हणून मी तुला मनाई करताय."

पित्याच्या आदेशानुसार प्रवास करून देवदत्त प्रथम मोतीपूरला आला. माळारमण पोचला, त्याच्या तोंडून पणची परिस्थिती जाणून घेतल्यावर रमाकान्त म्हणाला, "अरे, मग अशा परिस्थितीत आमच्याकडे पैसे मागण्या-एवजी त्या चन्द्रशेखरकडे सागायची नव्हती तुझ्या आपाला कशी झाली? देवदत्तच्या महानपणीच त्याचे आईबाप वारले तेव्हा हा चन्द्रशेखर त्याच्या घरात भुयला, कपटाने त्याने तुमची संपत्ति फुटली अन् शेवटी तुझा बाप पोट भरण्यासाठी पादरुत जाऊन राहिला, तो चन्द्रशेखर

केवळ कपटीच नव्हे, तर महा कंजुष प्राणी आहे तो तुला पैसे कसे देईल?"

"पण चुकूनही मी तुमच्याकडे पैसे न मागायत, असं जावानीच बजावलय मला 'देवदत्त मुत्तरला'."

थोडामा विचार करून रमाकान्त गाबर म्हणाला "मी तेव्हा त्याच्याकडून पाच हजार रुपये घेतले होते ते जर आता मी यावेळी परत केले नाहीत, तर ते कर्ज पन्हा केव्हा परत करायची संधी मिळणार मला? तू ती रक्कम घेऊन जा माझ्याकडून, अन् बाबांना सांग की आता काही माझी पहिल्यासारखी वाईट परिस्थिती नाही राहिली."

रमाकान्तने जवळदारीने ती पैस त्याच्या हातात उरवून बघते 'तू भाला माझ ऐकत नाहीस तर जन्मत कधी तुझ्या बापाचं तोंड नाही पन्नाणार

देवदत्त तंथून निघून रत्नपुरला गेला त्यावेळी चन्द्रशेखर गावात नव्हता; त्यामुळे पिण्याच्या प्रारेशानुसार तो विनयसंतच्या घरी गेला विनयसंत देवदत्तला म्हणाला, चन्द्रशेखर तुमची इन्स्टट हडपली अस त्यात जाता तो भरघ घालत महिला आटे त्याचा चांगला आळयत असुनही तुका तुझ्या चाव्यानी त्याच्याकडे का पाठवस हेच कळत नाहीस मला! बहुतेक तू येत असव्याचं कळूनसं

कललं असावं म्हणूनच बहधा गोंड लपवण्यासाठी तो इथून पाळून गेला असावा कारण आता या परिस्थितीत तो तुला पैसो द्यायला 'नाही' ही म्हणू शकणार नाही न! तू त्याच्यासाठी वात पहात रहाण्यात काहीच हरशील नाही तुझ्या पैशाची योग्य मी करतो

पिण्याचा आदेश आल्यान देवदत्त म्हणाला "माझ्या चाव्यानी तुमच्याकडून पैस घ्यायला मनाई केलीय तमच्छमारखा चांगली भाणस इथे असताना त्यांनी मला चन्द्रशेखरकडे का पाठवलं सभजत नाहीय मोतीपूरच्या रमाकान्त काकच्या बाबतीतही अगदी अस्पष्ट घडण 'अनु मग त्यान आपल्या मोतीपूरच्या अन्धभव विनयसंतला मागितला

तव्हा विनयसंत हसून म्हणाला वा गावाहून कोणीही शहरात गेला तरी धनदत्त म्हाला मरून करत असं भग आताच्या परिस्थितीत आम्ही त्याला मदत न केली, तर आम्ही मित्र कसच? हा असं जो पैसा आम्ही तुझ्या बाब्याकडून घेतला होत, तो परत घेला तर ती मदत कशी म्हणायची? माझ्यामह इथे असं बरेचसं नोक आहंन की ज्यानी धनदत्तकडून लहानमोठ्या रकमा घेतलेल्या वाहेत त्या म्हातूया मी वसूल करून आणून दिल्या तर आम्हाला

त्यामुळे काहीच त्रास नाही होणार

विनयसंतने त्या रकम घेतून केल्या यात रवत दया असलेली रक्कम घातली तेव्हा पळून निघून गेला स्वतः त्यांनी रक्कम जपली त भागे पैस त्याने चवळला जिनं ती रक्कम अन मोतीपूरच्या रमाकान्तने दिलेले पैमे घेऊन देवदत्त घरी परतला घरी त्याला त्याने पर्ती कधी न पावलेला एक म्हातारा इसम दिसला

त्या म्हातऱ्याची ओळख करून देत धनदत्त देवदत्तला म्हणाला, 'बांच नाव चन्द्रशेखर काही कामासाठी त रत्नपुरतून इथं आला असं आजारी पडले आपल्या घरी देवून घातत मीच त्याची चिकित्सा करवली आपण या बराचच आणतली त्याची मागी रक्कम लवचं झाल्यामुळे त्याला परत गावबापरी व्यवस्था आपणच करायला लडा गेल्या पायावर इतकं देव ताच्यान ह तलं आज्ञावा आजन'

देवदत्तने चन्द्रशेखरला चण्यास्पर्श करून समझार कला बतु याला हा पांडुरागची व्यवस्था केली तनुर त्याने अगवर जी रमरम आणली होती ती पिण्याच्या पन्ना जाली त म्हणाला

याला तुमचं त कित्येक चं ने नागने मित्र आहंन जगा परिस्थितीत तुम्ही मज या रकम चन्द्रशेखरकडे का

पाठवण ही करता नाही मला'

बहधा धनदत्त म्हणाला, 'मी नसा दुर्गितातुंगैतगावरून व्यापाराची पद्धतही शिकत हाचकत रातो तला जे शिक्षण द्यायचं त्यातलाच मला चन्द्रशेखरकडे पाठवण' हा एक भाग होत.

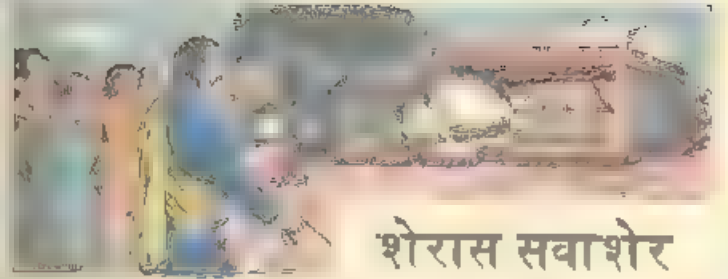
इतकी गांज लागून वनाळ विकसला म्हणाला राजा न मागतीच मदत मरावला नजार असणारे इतकं भाग चाराचं पत्र असणाला मुलाला रुपती अन क तुष त्रं दशशेकड पावण्याची काय वरुन इतकच तव्ह तर त्यान आपल्या मुलाच्या प्रश्नाला नुसरही सरळ दिलं नाही; फिरवून दिलं. म्हणे आपल्या

मुलाला दुनियादारी अन् व्यापारांतली मेख समजावून देतोय! काम फत्ते करून आला मुलगा, पण धनदत्ताने असा देखावा केला की या सर्व यशाचं कारण आपण स्वतःच आहोत त्याच्याव प्रामाणिकपणा नमण्याचच लक्षण नव्हे का हे? या प्रश्नाची उत्तर माहीन अभूत ही सांगायचं टाळलंस, तर लक्षात ठेव राजा तुझ्या मस्तकाचे तुकडे तुकडे होऊन जातील " राजा विक्रम अक्षराक्षल बोलला- " धनदत्ताने माझ्या जीवनाचा पूर्ण अनुभव घेतलेला होता, जणू मारा अनुभव पिळून काढून त्याचं सार तेवढं त्यानं मिळवून घेतलं त्याचं जेव्हा मुलाला चन्द्रशेखरकडे मदत मागायला पाठवले, तेव्हा अन्य सारे लोक व त्याचे मित्र यांना त्याच्या चालू हलाखीचट्टल माहिती मिळत आणार न आपोआप? अन् तरीही त्यानं मित्राकडे पैसे मागितले माहीन, म्हणून त्याच्या लेवी त्याच्यावट्टलचा

आधीच असलेला आदर व गौरवभाव दुषाबेल की नाही? अन् न मागतच पत्तागुला पैसे घेऊन आल्यापासून वळी नों मरून कावो लेव लागू गेले हे सूत्र त्यांनी खर असल्याचं दाखवून दिलं धनदत्ताने हा सारा विचार आधीच लक्षात होता अन् चढलंही तसच! त्यानं चन्द्रशेखरचं नाव फक्त आपल्याच उपयोगाला वापरलं, त्यामुळेच धनदत्ताने देखदत्तला दिलेलं उत्तर फिरवून-विरवून दिलं, असं मुळीच नव्हे, अन् त्याच्यानं प्रामाणिकपणा नाही, असं म्हणणंही अयुक्तिक नव्हे!"

अश, त हेने दोष्य अन्तर देअनही त्यामुळ राजाकडून मौन-मंग झाल्याच्या रागापावळून येताळते त्यानं शेखर गोत्यात आणले, अन् तो अदृश्य होऊन पुन्हा त्या सादरच्या फाटीला लागून लागला

(कल्पित)

शेरास सवाशेर

गोपानसिंह चारला धनवान होता पण कर्ज घेअून नंतर ते परत कस्ताना खूप त्रास घायचा अशी एक वाईट खोड होती त्याला, आपल्या बरोबर हांडी हांडी करणारी माणसं वाळुगण्याची त्याला मोटी हीस! त्याच्याबरोबर असली काही माणसं नट्टी त्याचं स्तुतिपात्र गान फिरत रहात असत यामुळे गोपालसिंहला कधीकधी काही लायही जात असे

एक दिवशी गोपालसिंह आपल्या परिवारासह, हातातली छडी हातवत रस्त्याने चालला होता तेव्हा कामराज वलवायाच्या दुकानाकडे त्याची मजर गेली तेथेच तेंहेत हेच्या मिठयांचा मृगशर्ई येत होता गोपालसिंहच्या पत्नानं मिठई खायचा विचार आला.

गोपालसिंह लग्नेच त्या मिठयांवर

नुटून पडला हाताला लागेल, तो तो पठार्थ अचलून गट्टम् करायला त्याने सुरुवात केली.

खूपशी मिठई खाल्ल्यानंतर गोपालसिंह कामराजची तारीफ करत म्हणाला "वा! मिठई तर खूपच छान होती की ठीक आहे, आता हिशोब करून किती पैसे घायचे ते माग आवा!"

हलवायाने पाटीवर मिट्टल हिशोब केला अन् म्हटले 'पन्नास रुपये!'

गोपालसिंहने शिक्षात हात घालायचा अभिनय करत चेहरा पाडून म्हटले, 'अरे, हल्ली मी बराच विसरभोळा बनत चाललोच की! पैसे ठेवले एका कमीजच्या शिक्षात, अन् चालून आलो दुसराच तरी काही बिघडलं नाही ह! मी पुन्हा जेव्हा या रस्त्याने जाईन तेव्हा तू मुद्दाम हाका

चन्द्रहास बुधकर

मारुन आपला हिरोब चुकता करून चे भाड्याळून!"

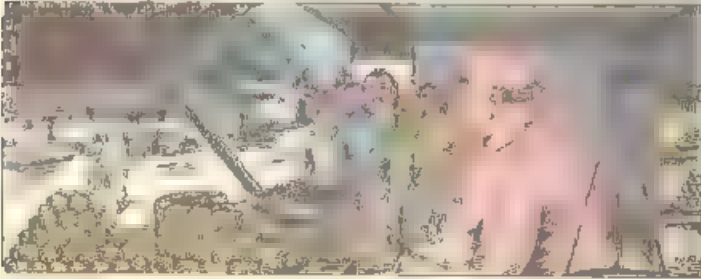
कामराजने तर गोपालसिंहच्या या खरब भवयीबद्दल जगोदरच नरेच ऐकले होते. बोलताना तो किती गोड बोलला, तरी देऊ आली की तो हुशारी करायचा प्रयत्न करतो, मला कामराजने ठरवले की काट्यानेच काटा काढायला हवा! तो म्हणाला, "गोपालजी, तुम्हाला माहीत नसेल, पण मीही तुमच्यापेक्षा विसरपोळा आहे. तेंव्हा मी तुमचं नाव अन् बुधारीची रक्कम या भिंतीवर लिहून ठेवतो जेव्हाजेव्हा माझं तिकडं सज्ज जाईल, तेंव्हातेंव्हा मला या बुधारीची वाढवण राहिल." अन् तो मोठ्या मोठ्या मकारान दुकानच्या भिंतीवर गोपालसिंहचे नाव लिहू लागला.

"अरे, अरे! इतक्या मोठ्या बंधूचत तू माझं नाव अन् बुधारीची रक्कम लिहितोयस दुकानात जो कोणी येईल,

त्याच्या नजरेला माझं नाव पडेल नं, माझा अपमान नाही का तो?"

तेंव्हा छोटेच आईट बाटल्यासारखे करत कामराज म्हणाला, "हो माजक! तुमचं हे म्हणणं तर शंभर टक्के खरब आहे. माझ्याहे जगोदर ध्यानी आल नाही मग आता असं करा. आपल ते रेशमी बुपरणं काढून माझ्याकडे द्या ते मी इथं खुटीला लावून ठेवतो. मी तिकडे पाहीन तेंव्हा तेंव्हा मलाही वाढवण होईल; अन् आपल्या खांद्यावर बुपरणं नसल्याचं जाणवून आपणही माझी बुधारी विसरू शकणार नाही. आपणा दोघाही विसरभोळ्यांना ही युक्ती छान होईल की नाही?"

आतामात्र गोपालसिंहची नुडी ठिकठिकावर आली, त्याने कामराजला मिठाईची रक्कम ताबडतोब देऊन टाकली अन् तो सपरिवार तेथून निघून गेला.

चांदोबा पुरवणी - ५५

भारताचा फरापुखी

घरट्याऐवजी फांदीतील पोकळी किंवा भोके

पुण्याच्या बराच फारस जमी नाही आहेत जे ज्या आपली घरटी झाडत घनवण्टाऐवजी जमिनीवरच जलवणात जशा पध्यापैकीच एक आहे खंडपत हा पक्षी बहुता आपले बरटे नदी-जलसायल किनाऱ्यावर घनवटी किनाऱ्याच्या मळ जमिनीत लत बुधार सोडतो हे मुलर एक गीटर किंवा त्याहूनही अधिकच लांबीचे असते त्याची रुंदी इतकी घरपूर कल्ले की ते एकदा खोलीसारखेच वाटते या मुलरकरी खोलीत एका वेळी पाच ते सात वर्षी जायता येतात घरटे बनवण्याचा कळ मर्च ते जूनपर्यंतचा असतो

पणत घरट्याच्या शिमणेचा अधिक नाही आहेच परन्तु सर्वात अधिक आडळान्या जातीतील खंडपती खडी पांडरी वसुंत वाकर मनेएवढा असतो खने पंल खूप चमकदार मिळे असतात त्या सालचा भाग बुरकट असतो त्यामुळे छात्रीचा पोंडरा अथवा बांगलाच अडून दिसतो याची खेच जाल रंगाची जखून ती खूपच तीक्ष्ण व भजवून कसल्याने तो मारव, बेदक बकिडे जयवी सहजपणे पकडू शकतो. तो मागासा एकाशा वजबावर आपटून आपटून वास्तव गंवार गिळून टाकतो, मारासा प्रचम तो रोण्याकटून पिळतो

हिमाचलाच्या पर्वतश्रेणीत आडळान्या खंडपा या दोन्ही जमिनीचा आकाराने मोठ असतो तो समुद्रपाटीपासून जवळजवळ २०० मीटर उंचीवरील भ्रगात वाढतो

एकांत त्याने स्वप्नात पाहिले की आपले तबककरण सगळ्यांनाच आहे. लघु गीत 'आपल्याला' या 'क्या दाई' या नात्याच्या ब्राह्मण विषयक ही चौदावा प्रकरणक वैष्णव वर्तमान नाव मिळाले. पुण्याच्या छत्रे या नात्याच्या व या नात्याच्या फार ही असावे. तबक पुण्या आपल्या आपली च्या पुढील अशी विवाह केली. अलीचे नांव 'तां' तेव्हा पति-पत्नी गीतवीत दिवस दखलत असले अशी दोघेरी मोठे प्रामाणिक अन् क्लमस अस्तान 'ती' प्रया

[illegible]

त्याच वातावरणक आंघोळ म्हणतार रहात असतो। सगळे त्याच्यावरही बघूच जुलूम केलेला असल्यान म्हणतात त्याला जर्मनो हडा शिकवण्याच्या विद्यालय वसतो। पुढीक रात्रीही राजूवर हल्ला करतो। पण पंचवट्याक मागण्यावरुनच हल्ला झाला असे पलीक घरकडे जाऊन त्याच्यावर पुन्हा विपक्षीयही हल्लाक धाडवते, असा ह्याकादम नकळतप्यासाठी आपले छोटेसे बाही त्याला राजकुमार वेल्लन टाकवते लागते।

श्री कल्याणदास यात्री हो कल्याणगरी से
गण-४. ५. हनुमन् देवा मधीन एवम्
सीतलज्जुष्टि चित्रात्पारत आहो पण
खेदन बाहो ही कल्याणगरी जात्र कला

३. कर्नाटकाव यात्री ही कर्नाटकावरी तेजगुण विहिनली जाई. तिथि नाच आहे. हणारपड्या सामुग्री, भूगर्भ पराजित पायः अ. समुद्राचा असील प्लान बापाय मरण जातं कुठेतून बर्णन आलेले आहे त्याकाळीवरून तेथील हादरी सैतानांजेली शिष्टाचार त्यात आहे पण हे चिन्ह एक अशा माणसाच्या माध्यमातून येतंय की तो अगदी भोळा नसा. खेदून आहे ही कर्नाटकावरी चालू कर्नाटीतीलच असुन तिचे भाषांतर अनेक भारतीय भाषात आलेले आहे

तुम्हाला माहीत आहे का?

१. प्राजापतिने 'महात्म्य' कथा ऐकी. जेव्हा प्राजापति मरणाचे श्राव मिळाले तेव्हा तो म्हणाला: "मला माणसेच आहेत. मला तेवढेच प्रीतिपूर्ण हसले. त्या पुढाऱ्याचे नाव प्राजापतिच होते. त्यानेच मला जन्म दिला. त्यानेच मला मरण दिले."
२. प्राजापतिने म्हणले: "मला माणसेच आहेत. मला तेवढेच प्रीतिपूर्ण हसले. त्या पुढाऱ्याचे नाव प्राजापतिच होते. त्यानेच मला जन्म दिला. त्यानेच मला मरण दिले."
३. प्राजापतिने म्हणले: "मला माणसेच आहेत. मला तेवढेच प्रीतिपूर्ण हसले. त्या पुढाऱ्याचे नाव प्राजापतिच होते. त्यानेच मला जन्म दिला. त्यानेच मला मरण दिले."
४. प्राजापतिने म्हणले: "मला माणसेच आहेत. मला तेवढेच प्रीतिपूर्ण हसले. त्या पुढाऱ्याचे नाव प्राजापतिच होते. त्यानेच मला जन्म दिला. त्यानेच मला मरण दिले."
५. प्राजापतिने म्हणले: "मला माणसेच आहेत. मला तेवढेच प्रीतिपूर्ण हसले. त्या पुढाऱ्याचे नाव प्राजापतिच होते. त्यानेच मला जन्म दिला. त्यानेच मला मरण दिले."
६. प्राजापतिने म्हणले: "मला माणसेच आहेत. मला तेवढेच प्रीतिपूर्ण हसले. त्या पुढाऱ्याचे नाव प्राजापतिच होते. त्यानेच मला जन्म दिला. त्यानेच मला मरण दिले."
७. प्राजापतिने म्हणले: "मला माणसेच आहेत. मला तेवढेच प्रीतिपूर्ण हसले. त्या पुढाऱ्याचे नाव प्राजापतिच होते. त्यानेच मला जन्म दिला. त्यानेच मला मरण दिले."
८. प्राजापतिने म्हणले: "मला माणसेच आहेत. मला तेवढेच प्रीतिपूर्ण हसले. त्या पुढाऱ्याचे नाव प्राजापतिच होते. त्यानेच मला जन्म दिला. त्यानेच मला मरण दिले."
९. प्राजापतिने म्हणले: "मला माणसेच आहेत. मला तेवढेच प्रीतिपूर्ण हसले. त्या पुढाऱ्याचे नाव प्राजापतिच होते. त्यानेच मला जन्म दिला. त्यानेच मला मरण दिले."
१०. प्राजापतिने म्हणले: "मला माणसेच आहेत. मला तेवढेच प्रीतिपूर्ण हसले. त्या पुढाऱ्याचे नाव प्राजापतिच होते. त्यानेच मला जन्म दिला. त्यानेच मला मरण दिले."
११. प्राजापतिने म्हणले: "मला माणसेच आहेत. मला तेवढेच प्रीतिपूर्ण हसले. त्या पुढाऱ्याचे नाव प्राजापतिच होते. त्यानेच मला जन्म दिला. त्यानेच मला मरण दिले."
१२. प्राजापतिने म्हणले: "मला माणसेच आहेत. मला तेवढेच प्रीतिपूर्ण हसले. त्या पुढाऱ्याचे नाव प्राजापतिच होते. त्यानेच मला जन्म दिला. त्यानेच मला मरण दिले."
१३. प्राजापतिने म्हणले: "मला माणसेच आहेत. मला तेवढेच प्रीतिपूर्ण हसले. त्या पुढाऱ्याचे नाव प्राजापतिच होते. त्यानेच मला जन्म दिला. त्यानेच मला मरण दिले."
१४. प्राजापतिने म्हणले: "मला माणसेच आहेत. मला तेवढेच प्रीतिपूर्ण हसले. त्या पुढाऱ्याचे नाव प्राजापतिच होते. त्यानेच मला जन्म दिला. त्यानेच मला मरण दिले."
१५. प्राजापतिने म्हणले: "मला माणसेच आहेत. मला तेवढेच प्रीतिपूर्ण हसले. त्या पुढाऱ्याचे नाव प्राजापतिच होते. त्यानेच मला जन्म दिला. त्यानेच मला मरण दिले."
१६. प्राजापतिने म्हणले: "मला माणसेच आहेत. मला तेवढेच प्रीतिपूर्ण हसले. त्या पुढाऱ्याचे नाव प्राजापतिच होते. त्यानेच मला जन्म दिला. त्यानेच मला मरण दिले."
१७. प्राजापतिने म्हणले: "मला माणसेच आहेत. मला तेवढेच प्रीतिपूर्ण हसले. त्या पुढाऱ्याचे नाव प्राजापतिच होते. त्यानेच मला जन्म दिला. त्यानेच मला मरण दिले."
१८. प्राजापतिने म्हणले: "मला माणसेच आहेत. मला तेवढेच प्रीतिपूर्ण हसले. त्या पुढाऱ्याचे नाव प्राजापतिच होते. त्यानेच मला जन्म दिला. त्यानेच मला मरण दिले."
१९. प्राजापतिने म्हणले: "मला माणसेच आहेत. मला तेवढेच प्रीतिपूर्ण हसले. त्या पुढाऱ्याचे नाव प्राजापतिच होते. त्यानेच मला जन्म दिला. त्यानेच मला मरण दिले."
२०. प्राजापतिने म्हणले: "मला माणसेच आहेत. मला तेवढेच प्रीतिपूर्ण हसले. त्या पुढाऱ्याचे नाव प्राजापतिच होते. त्यानेच मला जन्म दिला. त्यानेच मला मरण दिले."

अन्तरे

कृपणाचे धन

खूप वर्षांपूर्वी एका शाहूगार नीरभट्टाचा नावाचा एक धनवान माणूस म्हात होवा तो भारीच कंजूस होता. वीरभट्टा इतका कंजूस गृहस्थ माया दानियंत शोधून सापडणार नाही असे लोक म्हणत.

एकदिवशी वीरभट्टा कुठला जात होता, म्हाताना ना पाय घसरून पडला. तबला त्याच्या खिशातली रुपयाची नाणी वाहेर पडून इकडे तिकडे धरमळत गेली. वीरभट्टाने जगवी काळजीपूर्वक ती शोधून घेतली, पण ती मोजली तेव्हा तब्बल रुपयांचे भरले. खिशातल्या दहापैकी एक नाणे कमी होते. पुन्हा खूप शोधाशोध करूनही तो रुपया काही सापडला. वीरभट्टा फारच काळजीत पडला.

नंतर त्याने विचार केला की, 'रुपया वाटलं तर आपल्याला न सापडू दे! पण तो दुसऱ्या कुणाला तरी सापडेलच ना! म्हणून जसा दूर जाऊन, तो कुणाला सापडतोय का-हे बघत वीरभट्टा बुभा राहिला त्या रस्त्याने बारीच माणसे नंतर इकडून तिकडे गेली, पण नाणे कुणाला सापडल्याचं दिसले नाही.

हताश होऊन वीरभट्टा घरी गेला. अनु आपल्या बायकोला त्याने सगळी हकिकत सांगितली. ती म्हणाली, "तुम्हाला तर माहीतच आहे की या गावात धर्मनेहमीच चैकसपणे पहायला बसतो. तो कधी कुणावर अन्याय होऊ देत नाही तेव्हा आता तुम्ही न्यायाधीशाकडे जा ज्याला कुणाला रुपया सापडेल, तो न्यायाधीशाजवळ आणून देईल."

चांबोया

इकडे बीरभद्राचा तो रुपया घरंगळत एका झालेऱ्यात जावून पडला. माघ पकडण्यासाठी तिथे आलेल्या नागराज गारुड्याला तो सापडला. नाणे हानात आल्याबरोबर त्याला आयुष्यात प्रथमच दारू प्यायची इच्छा झाली. तो लगेच गुत्याकडे वळला.

"अरे नागराज! तू तर कधीच इकडे येत नाहीस. आज कसा आलास?" गुत्याच्या मालकाने त्याला विचारले.

"मला नाही ठाऊक, पण आत्ता घोड्याच वेळपूर्वी माझ्या मनात इच्छा झुताऱ्या झाली." असे म्हणून नागराजने तो रुपया दुकानदाराला दिला अन् टाक

पिऊन तो निघून गेला.

सगळीत पुजारी येताना दिसना दुकानदाराने तो रुपया पुजाऱ्याला ठेऊन पुजा करायला सांगितले.

पुजाऱ्याच्या हातात ते नाणे आल्याबरोबर त्याच्या मनात आले, की शेजारच्या गल्लीतल्या वसता नावाच्या बाईकडे जाऊन तिचे गाणे ऐकावे. ती कुष्णाभजने छान गायची; पण ती पैसे घेतल्याशिवाय कोणासमोर गात नसे. पुजाऱ्याने देवळाचे दार बंद केले अन् वसंताकडे जाऊन तिच्या हातावर नाण देत आपली इच्छा फक्त केली.

पुष्पाभाकडून रुपया मिळाल्यावर शाण गावून वसंताने त्याला रवाना केले. तब तो तो रुपया अचानाच गेली. गाण ने नाणे गायब झालेले होते. सारे घर धोवूनही रुपया सापडला नाही. नेहा तिला वाटले की, आपली सोलजरीण गौरी हिनेच ते नाणे चोरले असावे.

वसंताने ही गोष्ट आपल्या आईच्या कानावर घातली. तब आई पटकन म्हणाली, "आत्ता जाऊन न्यायाधीशाकडे तक्रार सुद्धा आज त्या निलाजरीन रुपया चोरला, जुदा दागिनही चोरीन की!"

वसंताने एक दुसऱ्या मोनकणीन न्यायाधीशाकडे पाठवून तक्रार केली.

गौरीन खरोखरच तो रुपया चोरला होता. आतापर्यंत तिने कधीही गौरी केली नव्हती. आता तिने त्या रुपयाच चोरीचे कापड घ्यायचे ठरवले. ते घेण्यासाठी ती एका दुकानात गेली. त्या दुकानात ती वसंताबरोबरच जात असे, एकटी कधीच गेली नव्हती. तीत्यामुळे दुकानदाराला संशय आला अन् त्याने वसंताकडे बातमी कळवली अन् गौरी पकडली गेली.

त्या संघाकाळी न्यायाधीशाने वसंताला बोलावणे पाठवले, अन् तिला तो म्हणाला, "तिन एक रुपया वारला खरा पण पकडण्यासाठी तिला पुरेगात पाठवणे योग्य नव्हे. तुम्ही तिला सोपावून काढून टाका. इतकी शिक्षा

पुरे होईल तिला!"

"तो रुपया माझ्यासाठी जर विरोधच आहे भन्दिराचा पुजारी आदिशेष माझ्याकडे कधीच येत नसे. प्रथमच तो आला, अन् मला हा रुपया देऊन गाण ऐकून गेला." वसंता म्हणाली.

हे ऐकून न्यायाधीश म्हणाला, 'वा! इतक्या दिवसांनी त्या आदिशेषाच्या मनात श्रवणभक्ती उपजली? म्हालाऱ्याचं मन इतकं पालटलं?"

मग काही विचार करून त्याने पुजाऱ्याला बोलावून घेतले. म्हणाला "या रुपयात कमला सज्जमन आहे. कुणास ठाऊक! पण तो हाती आल्याबरोबर माझ्या मनात ही इच्छा अद्भवली."

अशा तऱ्हेने एकेककडे चौकशी करत गेल्यावर शेवटी गोष्ट गारुड्यापर्यंत पोचली. नागराजाचे कथन ऐकून न्यायाधीश तो रुपया कोणाचा असावा? याविषयीच्या विचारात जुझला इतक्यात वीरभद्र आणि एक गरीब शेतकरी असे दोघे पाठोपाठच तेथे आले. शेतकऱ्याने रडत-रडत आपला एक रुपया हरवल्याचे सांगितले त्याचबरोबर वीरभद्रनेही आपला एक रुपया हरवला आहे असे सांगितले.

मोठ्या सहानुभूतीने शेतकऱ्याकडे पहात न्यायाधीशाने सांगितले की "बाबा, तुम्हा रुपया काही माझ्याकडे आलेला नाही. तू पुढेही पिसरोस माझ्याकडे एक रुपयाच नाज आलाय खरं पण ते या वीरभद्रचं आहे."

शेतकऱ्याने आश्चर्याने विचारले "रुपया माझा नसून तो वीरभद्रचाच आहे, असं आपण कसं म्हणू शकता?"

यावर हसतहसत न्यायाधीश म्हणाला 'अस पद्म बाबा हा रुपया नक्की वीरभद्रचाच तो आपल्या उंबराचा पैसा नेहमी पंढीत बन्द करून ठेवतो त्या कडेला कटाकून त्याच्या या रुपयाला अगत्याला स्वातंत्र्य देव अर्थ वाट लागला म्हणूनच तो कोणाबरोबर स्थिर राहीना इतकच नव्हे, तर स्वातंत्र्य मिळवू इच्छितोय तो नाणू ज्याच्या ज्याच्या हातात गेल त्या प्रत्येकाच्या मनात वाईट विचार उपजता, अन् तो त्यांना कपाराला नेऊ लागला. हा रुपया वीरभद्रचाच आहे' हे मिळू शकाला याहून मिराळा पुढे का कशाला हवा '

न्यायाधीशाच्या या निकालावर सबंध अपस्थिताना हसू फुटले वीरभद्रला या निकालामुळे एक थडा मिळाला तो खोले विचारात गेला शेवटी तो रुपया त्याने शेतकऱ्यानाच देऊन टाकला अन् त्यापुढे तो आपल्या धर्ताचा लोककल्याणासाठी उपयोग करू लागला

शारभचा सल्ला व भैरवची चिकित्सा

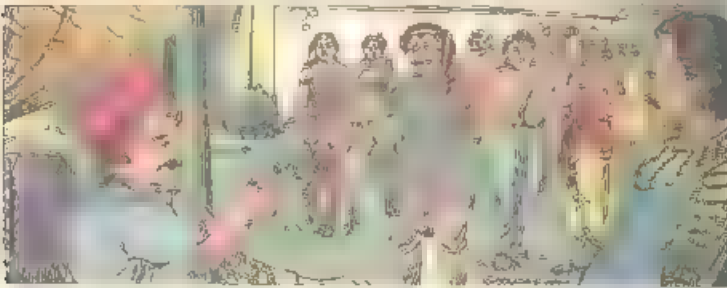
जगन्नाथपूर गावात शारभ नावाचा एक पुरोहित रहात असे त्याला फक्त एक मुलगीच नव्हती होती म्हणून त्याने भैरव नावाच्या एका अनाथ मुलाला घरी आणून त्याचे लालनपालन सुरू केले भैरवला राज आपल्या बरोबर घेऊन जाऊन शारभ त्याला पौरोहित्य शिकवू लागला

एक दिवशी शारभला एक जुन्या पत्राची गरज पडली म्हणून त्याने आपल्या वाडवडलाच्या वेळची जुनी पत्राग माल्या वरून छानी काढली

नंतर एक एक पत्राग अचलून वरची मूळ झटकून शारभ नी नीट पाहू लागला त्यातच त्याला एक जुना वैद्यकग्रंथ सापडला अनेक रंगाची पाळामुळेच्या माह्याने कधी चिकित्सा करवी याबद्दल त्या ग्रंथात भविष्य भविषी दिलेली

होती ती ग्रंथ त्याने आपल्या बायकोला दाखवला, ग्रंथ पाहून ती फारच छुप झाली! म्हणाली "या! देव मोठा दयाळू आहे! त्याची कृपा अन् आपलं भाग्य म्हणूनच हा ग्रंथ हाती आला आपल्या खाटेला खिळून मरणासन्न झालेल्या रोग्याची या ग्रंथाच्या जाधारम बुद्ध्यापासूनच चिकित्सा करायला सुरुवात करा तुम्ही. रोगी जराला, तर तुम्हाला भरपूर फी मिळेल मेला, तर तुम्ही पुरोहित मुद्धा असल्याने गोदान मिळेल तेंव्हा 'तळयात पडो, की मळयात' आपला नाभ हा होणारच! हाच एक असा पेशा आहे की ज्यात आपलं नुकसान कधीच होणार नाही."

आपल्या बायकांचा मल्ला शारभला फार आवडला. पण अचानक अशी वैद्यकी सुरू केली, तर लोक आपल्यावर

विश्वास ठेकणार नाहीत, असे वाटून त्याने हे काम भैरवच्या हातून सुरू केले.

थोड्याच वेळात भैरवला शरभच्या सांगण्याचे सार समजून चुके व त्याप्रमाणे तो चिकित्सा करी. अशा नव्हेने भैरव थोड्याच दिवसात एक छोटासा वैद्य बनला. शरभ सांगेल त्याप्रमाणे अडीबुटी शोधून आणून डोकेदुखी, त्वचारोग, तप हत्यादि लहानमहान रोगांची चिकित्सा करण्यात तो प्रवीण बनला. गावात एक मोठा वैद्यही होताच, म्हणून शरभ ग्रन्थाच्या आधारे मोठ्या रोगांची चिकित्सा सांगू धजत नसे.

एके दिवशी शरभ व भैरव बबळच्या

गावच्या एका लग्नाचे पौरोहित्य श्रम करून परत येत होते. वाटेतच त्यांना आपल्या ग्रामाधिकार्याचा नोकर दृष्टीस पडला. पायरतच तो सांगू लागला, "पौरोहिती आपल्या मालकांची भवानकच वाचवून घेऊन गेलीय. नेमक्या या अडचणीच्या वेळी आपले वैद्य गरुडाच्या गावात नाहीयेत. लोक तर मालकाना पाहून म्हणत आहेत की, ते आता थोड्या वेळाचेच सोचतील आहेत, पण मालकिणीना आशा वाटतेय की कदाचित भैरवजी काही अपाय करू शकतील, बराच वेळ मी भुमची वाट पटवत होतो."

शरभन प्रथम माहिती काढली ती बरी-हा गावपाटील जेवण बुरकून शेतावर गेला. नोकराने त्याला चांगला दाढामर पिळलेला आंबा माणून दिला, तो त्याने खाल्ला. मग तहान लागली, म्हणून एक शहाळ्याचे पाणी प्यायले. नंतर लगेच दक्षिण बाजूच्या शेतातल्या निंबाच्या झाडांना लागलेल्या पोळ्यातला मध काढून तो खाल्ला. अन् पान खाण्याचं व्यसन असल्याने लगेच पानही खाल्ले. थोड्याच वेळात त्याची वाचा खसली आणि झोळे फिरवत तो खाली पडला. नोकराने काही लोकांच्या मदतीने त्याला घरी पोचवले.

ही माहिती कळल्यावर घरी जाऊन

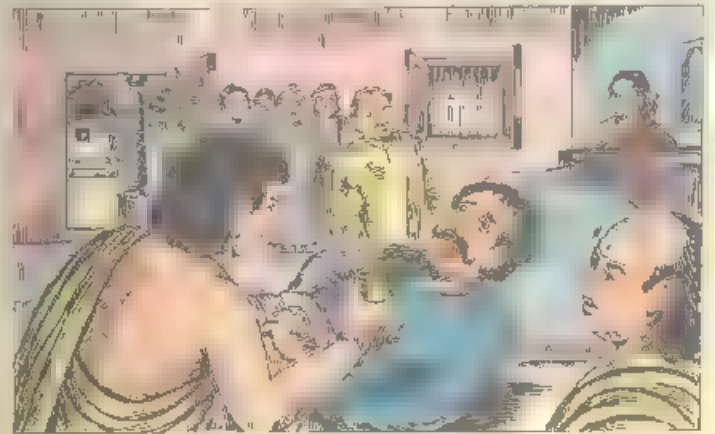
शरभ पथोची पाने चाळू लागला. एक 'किष्काण' त्याला असे वाचायला मिळाले की आंबा शहाळं अन् मध खाल्ल्यानंतर निदान नासबरे तरी पान खाऊ नये. तसे खाल्ले गेल्यास त्याचा विषारी परिणाम होतो. नंतर त्यावर अणाय कराय करावा. हे ही श्रुत लिहिलेले वाढले. शरभने नासडतोब भैरवला बरोबर घेऊन 'शिरीषपुष्पाचे पंचचूर्ण' हे औषध मिळवले.

नंतर शरभ भैरवला म्हणाला, 'वेळ आली की बाणसाणा लाभ लाभ होतो. जावा तुम्हा मधी आरे माझ्या अनेक चले अन् पाटलाला हे औषध देऊन जायना नाव मिळव."

'शरभ व भैरव पाटलाकडे गेले. तो खाटेवर पडून होता, त्याला बराच त्रास होतोय असे दिसत होते. औषध घेऊन भैरव सरळ खाटेजवळ पोचला.

तेथे जमलेल्या लोकांपैकी एक महारा बोलू लागला, "महान वैद्य गरुडाचारी गावात नसल्याने या पोरसवदा वैद्याची मोठी पाटलाला खावी लागतेय. आता काही अपयोग झाला, तर छानशी फी मिळेल. याला नपेसा शरभला गोदान मिळेल. आयुष्य संपलं नसेल तर धमपाशाही काही करू शकत नाही."

हे ऐकून महारा यातडे गगाने बघत भैरवने पाटलाचे नोंड जोगाने अन्वकटन अन् औषधाबरोबरच तोंडात पाणी ही

घातने थोड्याच वेळान पातलाची अस्वस्थता कमी झाली अन् ता खानेवर अटून बसला. नंतर लगेच अतर्क्य चांगला होडाफिरायलाही लागला.

वा घटनेमुळे भैरवचं नाव जमनेच प्रचलित झाले. त्याला 'साक्षात् धन्तन्तरी' संबोधून लोक त्याची प्रशंसा करू लागले. घाटलाने शरभ व भैरवला चांगली मोठी एकत्र बक्षित देवून वर भैरवचा सत्कारही केला.

गावपाटलाचा रोग व भैरवची चिकित्सा याबद्दल जमीनदारीच्या दरबारी वैद्याच्या ही कानावर पडले. एका अनुभवशून्य व्यक्तीला इतका चांगला औषधोपचार करता आला याचाच अर्थ बसा की, त्याच्याजवळ एकादा अद्भुत वैद्यकग्रन्थ असला पाहिजे असे त्याच्या मनात आले.

वैद्याने भैरवला बोलावून घेऊन, थोडा प्राक दाखवत त्याच्याशी बोलायला सुरुवात केली अन् आपला अन्दाज खराच

असल्याचे त्याच्या लक्षात आन.

न मग भैरवला म्हणाला, हे थंय वेला कोणतीही विद्या गुरू मुख्यातून शिकली तरच त्याचा खरा नाव होई. तुझ्या जवळच्या वैद्यक ग्रंथातल्या गोष्टी अनुभवी वैद्यानेच लिहिल्या आहेत हे मान्य आहे मला. पण दर वटी अशी चिकित्सा सफल दोनेच असे नाही. मी तुला शास्त्रीय पद्धतीने वैद्यक शिकवीन त्यानंतरच तू त्या ग्रन्थाचा उपयोग करशील असं वचन दे मला वेटा.

दरबारी वैद्याचे म्हणणे भैरवला पटलं अन् त्याने ते मान्य केले. त्याने या वैद्याजवळ संथा घेतली अन् तो आता प्रमाणित वैद्य बनला.

यातनगर गावने आपल्या मुलीचा भैरवशी विवाह करून दिला. दरबारी वैद्याजवळ शिकलेल्या ज्ञानाशी त्याने सापडलेल्या ग्रंथाचीही जोड दिली अन् एक अनुभवी वैद्य म्हणून त्याचं नाव त्या पंचक्रोशीत गाजत गेलं.

वीर हनुमान

राम आणि रावण यांचे युद्ध साहण्यासाठी नंदेन यक्ष विन्तर किरुरूप आणि मधुर्व नेथे जमले होतं नं रामाच्या पराक्रमाचे गुणगान करून आपापल्या ठिकाणी परत गेले.

या नंतर रामाने मातलीचा पयोजित मत्कार केला आणि आपल्या रथासह त्याला स्वर्ग-लंकात पाठवून दिले.

नंतर लक्ष्मण ति सुग्रीव यांना आपल्या बरेचकर घेऊन राम आपल्या शिविरात आला. तेथे नं लक्ष्मणाना म्हणाला लक्ष्मणा विभीषणाचा राज्याभिषेक त्याला लंकेचा राजा घटविणे आपले प्रथम कार्य आहे त्यासाठी आवश्यक ती

तयारी करण्याची तजवीज ताबडतोब कर.

लक्ष्मणाने वानरांना सुवर्ण कलश दिले आणि समृद्ध-जण आणायला सांगितले नसेच अन्य सर्व दृढवस्था केली. विभीषणाला राजसिंहासनावर बसवून सागरी-जलाने त्याला अभिषेक करवला. विभीषणाचे मंत्री आणि त्याच्या राक्षस-भक्तांनी उच्चरवाने त्याचा जयजयकार केला. विभीषणाने आपल्या राक्षस-प्रजेला अभय दान दिले आणि भविष्यात नंकेन सुख-शांतीचे राज्य असेल असे अमिबचन दिले. कमी विशेष राक्षस-नागरिकांनी आपल्या नवीन

राजाला मृत्युदान भेटी अर्पण केल्या कृतज्ञतापूर्वक विभीषणाने ही राम व लक्ष्मण यांना अनेक पुरस्कार दिले.

राम व लक्ष्मण यांची विभीषणाकडून मिळालेल्या पुरस्कारवानत जरा ही आसक्ति नव्हती, तरी पण विभीषणाने मन राक्षसासाठी त्यांनी भेट-वस्तूंचा स्वीकार केला.

यानंतर जवळच हात जोडून उभ्या असलेल्या पर्वतप्राय हनुमानाला राम म्हणाला- "राक्षसांचा राजा विभीषण याची परवानगी घेऊन तू सीतेकडे जा आणि आपली विजय-वार्ता तिला देऊन रावणाच्या मृत्यूची बातमी सांग लक्ष्मण

आणि सुग्रीव यांच्या सह मी येथे असल्याचे ही तिला सांग आणि तिच्याकडील शुभ-समाचार घेऊन ये."

हनुमान तेंधून निघाला. राक्षसांच्या नमस्कारांला प्रतिनमस्कार करीत लवच-नगरीत जाऊन पोचला. रावणाच्या महालात एका ठिकाणी सीता मुखट्याने बसलेली होती.

हनुमानाने तिच्याजवळ जाऊन नमस्कार केला आणि आपला परिचय देऊन नम्रपणे उभा राहिला. प्रथम मीने त्यांना ओळखले नाही थोड्या वेळाने ओळखल्यावर मात्र तिचा चेहरा प्रसन्न झाला. नंतर हनुमानाने तिला रामाचा संदेश ऐकवला.

सीता मातोश्री, राम खुशाल आहेत विभीषण व सुग्रीव यांच्या सभवेत ते दानर-सेनेत आहेत शत्रूंचा अंश करून आपल्या ध्येयाची पूर्ति त्यांनी केल्या आहे, आणि हीच शुभ-वार्ता घेऊन मी इथे आलो आहे. विभीषणाचे साह्य दानर वीरांचा पराक्रम व आपण लक्ष्मणाचे अचंचल प्रेम यांच्या वळावरून रावणाचा अंत होऊ शकला आपले कुशल-क्षेम जाणण्याची रामाची इच्छा असून त्यांनी असा निरोप दिला आहे की-"पतिव्रता अशी तू अजून जिवंत आहेस! माझ्या पराक्रमामुळे मी विजयी

झालो आता तू निश्चित रहा. रावणाचा अंत करून मी आता लंका-नगरी वर करून घेतली आहे. समुद्रावर सेतु बांधून रावणाचा दधन करण्याची मी प्रतिज्ञा केली होती व ती पूर्ण केली, आता विभीषण लंकेचा राजा आहे, तेव्हा तू रावणाच्या राज्यात आहेस असे समजून घाबरे नकोस. आता हे तुझे घर आहे जवळच विभीषण तुला येऊन भेटेल.

हे ऐकून सीतेला फार आनंद झाला पण तिच्या तोंडून एक शब्द ही फुटेना सही विचार करत ती गप्प बसली तेव्हा हनुमान तिला म्हणाला- "सीतामाई, आपण एवढा कसला विचार करीत आहात? मी आपलेल्या संदिशाच्या उत्तरदाखल काही सांगा ना आपण कोरत झ नाही?"

तेव्हा कंथित बाबाजात सीता म्हणाली- "माझ्या घटीच्या विजयाची वार्ता जाणून मला फार आनंद झाला आनंदसिरेकाने माझ्या तोंडातून शब्द बाहेर पडता तू इतका सुरेख समाचार आपण आहेस की कृतज्ञतापूर्वक काही सगळ्यांना शब्द सांपडत नाहीत. तिन्ही लोकांत दुर्लभ अशी एकमेकी तुझ्या योग्य वस्तू मी तुला बक्षिस म्हणून देऊ इच्छिते."

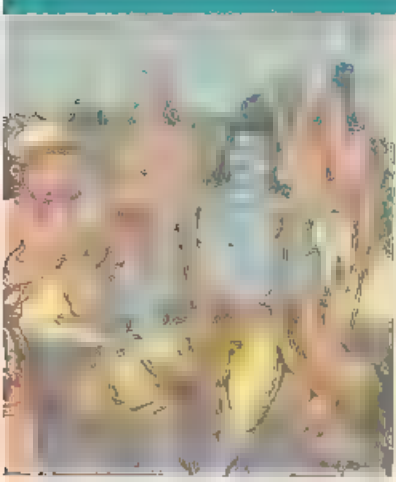
रामस्वरूप ठरीव हनुमान म्हणाला-

"आपण प्रेमाने जे बोलत आहात, तोच माझा जरयुक्त पुरस्कार! पतिव्रता आपणच असे सर्व बोलू शकता. रावणाचा अंत झाल्यावर मला विजयी रामाचे दर्शन घडले तेव्हा इंद्राचे पद भिळल्याचामला आनंद झाला."

सीतेने हनुमानाची प्रशंसा केली. हनुमान तिला म्हणाला- "मातोश्री, ज्या राक्षसिणींनी आपणाशी क्रूर व्यवहार केला त्यांना अर करू का? आपण तशी आता घावी."

त्या राक्षसिणींनाबत तो जितका विचार करू लागला, तितका त्याचा आवेश पाहू लागला हे ओळखून ती

हनुमानाचा म्हणाली-“या राक्षसिणी रावणाच्या सेविका आहेत राजाच्या मेविकांनी राजाजेचे पालन करायला नको का? त्यांनी आपलं काम ठीक न केलं, तर त्यांना शिक्षा होईल. म्हणून त्या दासींनी जे काही केलं ते ठीकच केलं, त्यांच्यावर रागावणं योग्य नाही मला वाटतं माझ दुदैव होतंअणि मला आपल्या पूर्व-जन्मीच्या पापांचं फळ मिळालं, या राक्षस-मेविकांवर भासा मुळिच राग नाही रावणाचा अंत जाला, जाता का मला मुळिच भास देणार नाहीत, या राक्षसिणींनी आपल्या बुडीने मला ज्ञान दिला असला तरी त्यांना शिक्षा देणे योग्य

होणार नाही

सीतेच्या या वचनांची हनुमान स्वतः तारीफ केली तो म्हणाला आपण खरोखर रामाला अत्यंत योग्य पत्नी आहात आता रामाला काही निरोप असून तर तो सांगून मला रवाना करावे ”

सीता म्हणाली-“माझी एकच इच्छा आहे, मला आपल्या प्रति-देवाचं दर्शन घडावं”

सीतेचा निरोप घेऊन हनुमान निघला तो घेऊन रामाकडे येऊन सांगू लागला-“जिच्यासाठी, सेतू बांधून लवकर-प्रवेश करून आपण भयानक संकट पळे, त्या सीता साईचे दर्शन मला घडले तिने मला ओळखलं, आपल्या विजयाची वार्ता कानी पडल्यावर तिला खूप आनंद आला रावणाचा वध करणाऱ्या रामाचं नवकरच दर्शन घेऊन अशी निची इच्छा आहे ”

हे सर्व ऐकून साही तेव्हा राम गप्प राहिला त्याच्या डोळ्यात अश्रू तरळतं राम म्हणाला-“इतके दिवस रावणाच्या घरी राहिले त्या सीतेचा मी स्वीकार केला तर जगातील लोक काय म्हणतील? पण निर्दोषी सीतेचा मी त्याग केला तर मला पाप लागेल मी आता काय करवं?”

असा विचार करीत विभीषणाने रामाने सांगितले-“तू जा सीतेला कुठरी

पाण्याने स्नान घडविण्याची व्यवस्था कर तिच्या शरीरावर चंदनलेप करून स्वर्णाभूषणांनी सुशोभित करून तिचा इकडे घेऊन ये ”

विभीषण लगेच तंका नगरीत गेलानि वन-पुगतीत स्त्रियांना निरोप पाठविला-“सीतेला आपल्या पतीकडे पाठवायचं आहे, तिला न्हरऊ-माखू शानून अलंकृत करून तयार करा ”

सीतेने यावर सांगितले की ती आहे तरीच आपल्या पतीकडे जाऊ इच्छिते पण विभीषणाने सांगितले की रामाच्या इच्छेनुसारच तिने सर्व काही करावे सीतेने ते मान्य केले

विभीषणाने सीतेच्या वर्यंग स्नान व मोठा शृंगाराची व्यवस्था केली अशा सीतेने शृंगारित सीतेला पालखीत बसविण्यात आले नंतर अनेक राक्षसांच्या पहाण्यात तिला रामापर्यंत पोचविण्यात आले

विभीषण रामाला म्हणाला-“आपल्या आज्ञेनुसार सीतेला इयपयंत पोचविले आहे.” हे सर्व माहीत असून ही राम उदासवाणा बसून राहिला त्याच्या मनात एकच वेळी तीन प्रकारचे विचार काहूर माजवीत राहिले. इतक्या दिवसांनंतर सीतेचे दर्शन होत असल्यासुद्धे त्याला आनंद वाटत होता.

तिचा त्याग करणे कसे शक्य होईल या विचाराने त्याचे अंतःकरण दुःखी होणे इतका दीर्घ काळ एका राक्षसाकडे राहिले त्या सीतेला काय भेटायचंय? असा खेडा राग ही त्याच्या मनात होत.

ओठा विचार करून रामाने विभीषणाला सांगितले-“सीतेला माझ्या समोर घेऊन ये.”

विभीषणाने तेथील वातर, भल्लूक वगैरेची गर्दी हटविण्याचा प्रयत्न केला जणू काही तो या सर्वांना पळवून लावीत होता तेव्हा रामाने विभीषणाला तसे न करण्याबाबत सूचविले तो म्हणाला-“ही सर्व आपलीच मंडळी

आहेत त्यांना पळवून लावणे योग्य नाही. सीतेला पाहण्याची त्यांची इच्छा ही स्वाभाविकच आहे.

हे एकत्र विभीषणाला परवानापे जासा, तो सीतेला रामाकडे घेऊन आला.

रामाकडे पाहून लक्ष्मण न सुखीच यांना वाटले की आता रामाच्या मनात सीतेबद्दल प्रेम राहिले नाही. त्यांना या गोष्टीचे फार दुःख वाटले. रामाची वागणूक त्यांना मोठी विचित्र वाटली.

सीता वृत्त विभीषणाच्या मार्गे राहून रामापुढे आली. या सर्व गोष्टीं

पदरामागे आपले तोंड लपवून ती रडू लागली. तिच्या तोंडून फक्त एक शब्द बाहेर पडला—“आर्यपुत्र!” अनेक दिवसांनंतर आपल्या पतीची भेट होणार असल्याचा तिला संतोष होता. हळू हळू तिचे दारू कमी होत होत.

सीतेला पाहताच प्रथम रामाला राग आला तो म्हणाला—“सीते, गुहान शत्रूचा वध करून, तुला मग्न करून मी पुरुषार्थ दाखविला. आम्ही मोठा अपमान केला होता. मी त्याचा सूड घेतला. शत्रूचा संपत्तिवार अंत करून मी आपल्या प्रतिप्रेक्षी पूर्ति केली. मी आपला अपमान धुऊन काढला. हनुमानाने समुद्र पार केला. लंकेचे दहन केले. ही सर्व महत्कार्ये सफल झाली. सुगीताने ही युद्धात खूप मदत केली. विभीषणाने माझ्यावर विश्वासून केलेले परिस्तर यशस्वी झाले.

राम आपल्या स्वतःच्या परक्रमाबद्दल काहीच बोलला नाही. याचे सीतेला फार दुःख वाटले. सीतेचे दुःख पाहून रामाचा राग अधिकच जाडला. राम म्हणाला “मीने आपल्याचा मद उगवण्यासाठी मी हे सर्व काही केले.

रामाचा

तुझ्यासाठी मी काही केले नाही, हे लक्षात ठेव. लक्षाभराच्या दुष्टीने तू जाता माझ्या विरोधात जाहेस. बरेच दिवस परक्या पुरुषाच्या घरी राहिलेल्या जापल्या पत्नीचा कोण पराक्रमी व स्वाभिमानी पुरुष स्वीकार करू शकेल? तू रावणाच्या घरातून इथे आली आहेस. तुझ्या रूपाने रावणाच्या डोक्यांना सुखविले आहे. उष्ण कुलात जन्मलेल्या मी तुझा स्वीकार केला, तर माझी काय प्रतिष्ठा राहील बाचा विचार कर. माझ्या मनात तुझ्याबद्दल थोडा ही संशय नाही तू वाटेस तिथे जाऊ शकतेस वाटलं तर लक्ष्मणाजवळ रहा, अन्यथा भरताजवळ वा सुग्रीवाजवळ रहा वाटलं तर विभीषणाकडे रहायला ही हरकत नाही. तुला जिथे योग्य वाटेल तेथे रहा भावाचा संहार करून मी घराचे

पालन करू तुला आश्रय देण मला शक्य नाही 'गमाच्या तोंडून असे कठोर शब्द यापूर्वी सीतेने ऐकले नव्हते

हे कठोर शब्द ऐकून सीता निराश झाली आपल्या पतीच्या तोंडून असे शब्द कोणती स्त्री ऐकू शकेल? अनेक दिवस रावणाच्या घरी हाल-अपष्टा सहन करून आपल्या पतीजवळ आल्यानंतर दोन गोड शब्द ऐकायला मिळतील अशी तिला आशा होती पण याच्या विपरीत अत्यंत अंगीय शब्द ऐकण्याची पाली तिच्यावर आली. तिला दिशाभ्रम झाला. एकाखा वृक्षावरील वेल तलवारीने कापून टाकली जात आहे असे तिला वाटले दुःखातिरेकाने तिला कंप सुटला आणि तिच्या डोक्यातून अश्रू वाहू लागले

मोफत प्रवेश

हे अल्पपरमशे विश्वप्रवर्तनी पण सुप्रसिद्ध नाट्यमंडळी सांगते 'पण सतृहलू नाटके पहायला येणाऱ्या प्रेक्षकांना मध्य रात्री अकरातच विश्वेश्वरनाथ प्रतिष्ठापणहट्टण नावाचे नवे नाटक लिहिणे जणू त्यांचे प्रयोग करण्यासाठी जागणाऱ्या प्रेक्षकांवरून जागणारा तो आपला भिन्न सुदर्शन पाहणाकडे येला

गणगणन पाहिले तितका सारा पैसा विश्वेश्वरनाथ देऊन म्हाटले 'पूढ्या' शांकाशी नाटकाच्या एव्हिल्यर प्रयोगाची व्यवस्था कर

मधल्या काळीज सुदर्शनने जाहिरात केली "पारिजातापहरण या सुंदर नाटकाचा पहला प्रयोग प्रवेश मोफत

पारजाता विवरी नाट्यमंडळीत प्रेक्षकांची लोभा रवीं झाली! कारण प्रवेश भूकट रोला ना नाटक संपल्यावर मात्र जाहेर पहायच्या दारावर सुदर्शनची माणसे झगर लेनी, अत की नाटक पहायच्याने पैसे बसल करण्यासाठी लोकांवर दडपण आणीत होती

"हा तर सडधडीत अन्वय आहे! तुम्ही लोकांनी 'प्रवेश मोफत'च्या जाहिराती लाबल्या होत्या ना!" असे ते म्हणू लागले

जणू लोव होव! तबूर! प्रवेश मोफताच आहे हा जगावर! पण जाहेर ये याची अंगणी देण अनिवार्य आहे!" नाटकातून होऊन प्रेक्षक वर्गाची देखून जाहेर पडले!

जादूचे चित्र

खूप वर्षा पूर्वी राजस्थानात जयसिंह हाताबाबा राजा होता. त्याला चित्रकलेबद्दल विशेष आदर व आवड होती. त्याच्या दरबारात एक महान् चित्रकार होता त्याच्याकडून स्वतःची तसवीर बनवून घ्यायची राजाची फार इच्छा होती परन्तु अकस्मातच तो चित्रकार मृत्यु पावला तेव्हापासून त्याचे दरबारातले स्थान बरेच दिवस रिक्त राहिले.

याच काळात हिमालय प्रान्तात राहणाऱ्या हेमचन्द्र नावाच्या एका चित्रकाराला कळले की, जयसिंहच्या दरबारी चित्रकार मृत्यु पावल्यामुळे ते स्थान रिक्त आहे. त्या जागी आपली नेमणूक व्हावी अशा आशेने तीन दिवस व तीन रात्री आपल्या खेचरावरून

बाळवंट तुडवून मुक्तेला सहानवेला हेमचन्द्र जयसिंहच्या राजवाड्याशी पोचला

दरबारात प्रथम त्याला दरबारात जाऊ बायलाच नयार होईना परंतु हेमचन्द्राने आपण चित्रकार असून राजाचा दाखवायला काही चित्र आणली आहेत असे जेव्हा सांगितले तेव्हा दरबारातले त्याला आन सोडले

राजाला भेटून हेमचन्द्र म्हणाला 'राजा, ही चित्रे मी रखायली आहेत ती पूर्णदिलीत की माझ्या प्रतिभेची ओळख पटेल आपल्याला' असे म्हणत त्याने काही चित्रे पुढे केली

ती चित्रे राजाला खूपच आवडली इतका चांगला चित्रकार इतक्या लवचक हातावर गोट घेवून, ताडलाजाने इतक्या

दूर आपल्याकडे का आण असारा हे घाला केल्या

आता चित्र आहेत तुम्ही! किती किमती हवी तुम्हा यांची? राजाने विचारले

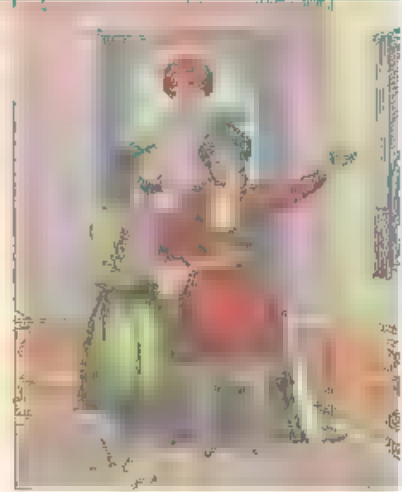
"महाराज, आपल्या दरबारात चित्रकाराची जागा रिक्तमी आहे मी आपण मना विनंती तर माझ्यावर तीच मोठी कृपा होईल" हेमचन्द्र भुनगला

राजाने त्याची विनंती मान्य केली दुसऱ्याच दिवसापासून हेमचन्द्र दरबारातले चित्रकाराचे स्थान भूषव चारला

आता पुन्हा दरबारी चित्रकाराची प्राप्ती झाल्यामुळे राजाला आपले चित्र काढवून घेण्याची इच्छा पुरी करायची होती मिळाली तो हेमचन्द्रला म्हणाला, 'आपली दिवाणखान्यात आमच्या मार्या पूर्वजच्या रथीत नसावी आहेत माझच फक्त चित्र त्यात पावून जखल झालेलं नाही मृ माझी ही दृष्टी पूर्ण केलीस म्हणजे आमच्या पुढच्या पिढ्यांना माझीही समवीर पहायला मिळेल'

हेमचन्द्र म्हणाला 'आपले एकट्यापैच का महाराज मी आपल्यादरबारे महाराणी मन्की दरबारी या भावाचीच चित्र रचवीच मला एकटी चांगलीशी भिन्न नेमून घ्या म्हणजे मी साया दरबाराच्या लोकांची

चांबोळा

चित्र रचवतो त्यावर.'

हेमचन्द्रचे हे आव्हान ऐकून राजा फारच खूप झाला त्याने त्याला साया दरबारचे एकत्रच चित्र बनवायला परवानगी दिली

राजाच्या दरबारात जरेचसे डेरपोटे होते, एक कुबडा होता एक एकाक्ष तर एक चकणा! ते सारे एकएक करून चित्रकार हेमचन्द्रकडे आले अन् त्यानी प्रत्येकाने त्याला घमकावले. 'माझ चित्र नीट काढ हं! माझा फुटका डोळ्या त्यात दिसायला नको, माझ कुबडेपण दिसायला नको नाहीतर तुम्ही घडगत नाही बघ! हा, माझ म्हणणं ऐकलं नाहीस, तर तू

राजस्थानातील लोककथा

जिवन्त नाही गहायचास! समजलं?" अशा प्रकारे त्याला भीती दाखवून ते निघून गेले.

राजाला ही बातमी कळल्यावर हेमचन्द्रला बोलवून तो म्हणाला, "दरबारातल्या प्रत्येकाचं तोंड आहे तसंच चित्र काढा!"

ज्या भिंतीवर चित्र काढायचे होते, तिच्यापुढे एक पडदा टांगण्यात आला। आपल्या बरोबर आगळी तीन लोक मस्तीला घेऊन हेमचन्द्र पडद्यामागे राहू लागला, अन् तेथे फक्त मौजमजा करू लागला.

असाच एक महिना निघून गेला. एके दिवशी हेमचन्द्रला बोलावून घेऊन

राजाने चित्र कळवर आलंय याची चौकशी केली. हेमचन्द्रने 'तबकरच सरेल' असे मोठ्या विश्वासाने सांगितले.

यानंतर पुन्हा थोड्या दिवसांनी राजाने चौकशी केली, तेव्हाही पत्रित्यासारखेच उत्तर मिळाले त्याला. प्रत्येक वेळी तो असेच सांगत राहिला की, 'अजून थोडंच काम अुरलंय, तबकरच सरेल.'

असेच तीन महिने संपले; तरीही चित्र काही समाप्त झाले नाही. शेवटी राजा रागाने हेमचन्द्रला म्हणाला, "आता मी एक आठवड्याचा वेळ देत आहे; तोपर्यंत तुझं काम संपलं नाही, तर तुला कठिणात कडीण अशी शिक्षा मिळेल."

हेमचन्द्र उत्तरला, "महाराज, चित्र तयार आहे. कुद्या एक चांगला मुद्दत आहे. अद्याच चित्राचं अनावरण केले जाईल. आपण सहपरिवार आलात, तर हे शुभकार्य अद्या सकाळीच साजरे करू."

हे ऐकून राजाचा चेहरा आनन्दाने अजळला. त्याने दरबारी लोकांनाही ही खबर कळवली.

दुसऱ्या दिवशी राजा, राणी, राजपरिवार आणि दरबारी मंडळी अनावरण-समारंभासाठी आले. भिंतीवर पडदा अजून तसाच लटकत होता.

अपस्थित लोकांना बुद्देशून चित्रकार हेमचन्द्र म्हणाला, "मी आपणा सर्वांचे

चेहरे या चित्रात रंगवले आहेत. आपापले चेहरे सर्वांनी स्वतः ओळखून घ्यावेत. पण सर्वात अगोदर मी एक गोष्ट जाहीर करू इच्छितो. ज्यांची आजवरची आयुष्यं शुद्ध आहेत, अशाच व्यक्ति ही चित्रं पाहू शकतील. नाहीतर माझी ही चित्रं कोणाला दिसणार नाहीत."

खरे तर भिंतीवर एकही चित्र चितारलेले नव्हते. पण कोणीच प्रकटपणे काही नलेले नाही. राजापासून सर्वजण हे प्रकट करायला प्रजावेनात. प्रत्येकाला असे वाटत होते की चित्र फक्त आपणालाच दिसत नाहीय, अन् बाकी सर्वजण धक्कत आहेत!

परंतु राजाबरोबर नेहमी बसणारा विदुषक मात्र अचानक बोलला, "अरेरे! माझा वस्त्र किती नीच असावा! मला भिंतीवर काहीच दिसत नाहीये."

आता हळूहळू आणखी काही माणसे सांगू लागली की त्यांनाही भिंतीवर

काहीच दिसले नाही. अणस्थितांपैकी जवळजवळ सर्वांनीच जेव्हा हेच सांगितले, तेव्हा राजा रागाने म्हणाला, "नीच, हरामखोर! इतक्या लोकांना फसवायचा प्रयत्न केलास तू! तुला आता फाशी दिलं तर काही पाप होणार नाही!"

हेमचन्द्र हात जोडून चटकन बोलला, "होय महाराज! मला फाशीच द्या. मी शिवन्त राहीन, असा मी स्वप्नात ही विचार केला नव्हता. हां, पण कृपा करून मला सोन्याच्या दोरीने फाशी नका देऊ! कारण ती तुटली तर मी मरणार नाही."

त्याच्या या बोलण्याने राजाचा राग एकदम मावळून तो जोरजोराने हसू लागला. राजाला कळून चुकले की, हेमचन्द्र अतुल चित्रकार असला तरी दरबारात रहायच्या लायकीचा नाही; म्हणून त्याला थोडे सोने देऊन अन् पुन्हा त्याच्या खेचरावर बसवून आपल्या वारेंने रवाना करून दिले.

चांदोबाच्या वातम्या

येतात आणि नंतर पाहिले तेथे पाठोपाठ येतात.

शुरू गहा वर पाणी

अमेरिकेच्या 'नॅसा ग्रॅन्ट रिचर्स सेंटर'ने अंतरिक्षात पाठोपाठ येण्या उपरांत 'मार्चोनी-१२' ने शुरु गहासंबंधी बरीच माहिती गोळा करून पाठवली आणि येत्या ऑक्टोबर महिन्यात जवळ वासा या उपग्रहाचे पाठोपाठ येणे चिन्ने पाहून ही गोष्ट साकार येते की तुम्हा लाल कोटी वर्षांपूर्वी शुक्रावर महाकायगटा सारखे पाणी विद्यमान असले शास्त्रज्ञांचा वास्तव असा प्रभाव आहे की त्या काळी शुक्रावर जीव-वृष्टि ही असण्याची शक्यता आहे.

थक्यावर टी. व्ही.

आपण घरात टी. व्ही. पाहतोच हल्ली आपण जवळ तेथे निरनिराळ्या प्रकारचे फोटेबल टी. व्ही. सेट ही पाहिली, हे टी. व्ही. सेट नेटरी बर मायतात. मोटा खर मध्ये लावण्यासोबत छेदे टी. व्ही. सेट ही तयार करण्यात आलेले आहेत आता हवेरीतील दोन हुंकार एवढ्यावरानी मिळून चक्याच्या फ्रेम वर लावता येतील मध्ये बिगुने टी. व्ही. सेट चमकत आहेत. चक्याच्या दोन कांशांच्या मदतीने आता टी. व्ही. चे कार्यक्रम पाहणे शक्य आहे.

इन्स्टंट फोटोग्राफ

वृत्तपत्रांच्या फोटोग्राफरने कॅमेऱ्याने फोटो घ्यायचा व नंतर वेळोवेळ करून फोटो छपायचा. इतके सर्व करण्याची जाळ गरज राहिलेली नाही कोणत्या ही जंगल वरून वृत्तपत्रांच्या कचेरीत फोटो पाठवण्याचे जडूमुत टॉच 'सॅटिलाइट वाॅकेटिक डिजिटल' आता उपलब्ध झाले आहे. कॅमेऱ्याच्या मागे लावलेले 'इलेक्ट्रॉनिक उपकरण' रेडिओ-फोनच्या साहाय्याने सॅटिलाइटशी जोडलेले बदले. या यंत्रणेमुळे कॅमेऱ्यावरील चित्रे सेंटर कॅम्प्युटर वर

न्याय-सूत्र

जुन्या काळची गोष्ट आहे. राजा धर्मपाल धवलगिरी राज्यावर राज्य करीत असे. अत्यंत उदारपणे तो दान-धर्म करी. न्याय-निर्णय करते वेळी तो आपला-परक असं मुळीच विचार करीत नसे.

त्याच न्याय-सूत्र होतं-"डोक्याला डोळ मि दाताला दात!" कुणी कुणाचं काही नुकसान केलं, तर उलट दुसऱ्याने त्याचे तेवढेच नुकसान करावे-असं न्याय-सूत्र त्या राज्यात लागू असे. अशा रीतीने सूर्य घेणें धवलगिरीत न्याय-संमत मानले जाई.

एके दिवशी धर्मपाल आपल्या दरबारात बसला होता. सर्व मंत्री व दरबारी समोर बसले होते. राज्य-कारभारासंबंधी काही विशेष

बाबीवर चर्चा चालू होती. त्याच वेळी दरबारात एक साप शिरला.

सापला पाहताच सर्वांची चावरगुंडी उडाली. त्याला मारून टाकण्यासाठी सर्व जण उतावले झाले. तेव्हा बडिलांजवळ बसलेला युवराज लठ्ठा आणि त्याने आपल्या तलवारीने सापाचे दोन तुकडे करून टाकले.

सापाचा डोक्याकडील भाग तेथून बाहेर सटकला आणि थोड्या कष्टाने आपल्या वारुळापाशी पोचला वारुळत सर्पिणी होती. आपल्या नवऱ्याची दशा पाहून तिला फार दुःख झाले. तेव्हा साप आपल्या बायकोला म्हणाला-"मी चुकून दरबारात गेलो, नि राजकुमाराने माझे दोन तुकडे करून टाकले या राज्यातील न्याय तुला ठाऊकच आहे. येथील

न्याय-सूत्रानुसार राजा राजकुमाराला शिक्षा देईल. राजाच्या निर्णयानुसार तू राजकुमाराला चाव नि त्याला मारून टाक. तरी पण अगोदर राजाला आपला न्याय-निर्णय घोषित करू वे. उतावळेपणाने जाऊन राजकुमाराला चावू नकोस." अस बायकोला समजावून सांगून सापाने आपले प्राण सोडले.

सर्पिणी त्या दिवशी रात्री राजमहालात जाऊन राजकुमाराच्या कक्षापर्यंत पोचली. राहू शोपलेल्या राजकुमाराच्या राहण्याला तिने विळखा घातला. राजकुमार जागा झाला आणि घाबरून आरडा-ओरडा करू लागला.

राजवाड्यातील सर्व नोकर-चाकर राजकुमार भोवती जमा झाले. सर्पिणीला कसं मारवं हे काही कुणाच्या लक्षात येईना. राजकुमाराच्या राहण्याला विळखा घातलेल्या सर्पिणीवर प्रहार केला तर राजकुमाराला ही जखम होईल. तेव्हा सर्पिणी म्हणाली-"प्रथम राजाच्या बोलवून आणून अगोदर न्याय-निर्णय झाला पाहिजे. जर मला कोणी मारायचा प्रयत्न केला तर मी मृत्यूजाला डसेन."

धोड्याच बेळत राजा तेथे आला, तेव्हा सर्पिणी राजाला आपल्या नवऱ्याच्या मृत्यूबाबत सांगून म्हणाली-"माझ्या नवऱ्याने कोणाला ही इजा केली नव्हती, तो चुकून दरबारात आला, म्हणून राजकुमाराने त्याचा वध केला नि मला विधवा बनवणं. हा राजवाडील न्याय-सूत्रानुसार मी आता राजकुमाराला वध करून त्याच्या बायकोला विधवा बनवू शकते की नाही?"

सर्पिणीच्या तोंडचे हे शब्द ऐकून राजाला फार दुःख झाले. न्याय-शास्त्रा प्रमाणे सापाला विनाकारण मारून सर्पिणीला विधवा बनवण्याच्या अपराधाबद्दल राजकुमाराला शिक्षा करणे कमप्राप्त होते. पण तो त्याचा एकुलता एक मुलगा होता. वाता या संकटाला कसं तोंड द्याय? राजा विचार

करू लागला.

निरुपायास्तव राजाने दोन न्यायाधीषांना बोलवले. त्या दोघांनी सर्पिणीचं म्हणणं नीट ऐकून चेतलं. एक न्यायाधीष म्हणाला-"राजन्, आपल्या राज्यातील कायद्यानुसार 'डोळ्याला डोळा नि दाताला दात' या न्यायसूत्राची अंमल-बजावणी केलीच पाहिजे. राजकुमाराने सापाला मृत्यू-दंड देऊन सर्पिणीला विधवा बनवणं. तेव्हा तोंड साप आता राजकुमाराच्या बायकोला विधवा बनवू शकतो!"

हे ऐकून त्याचे खंडण करीत सर्पिणी म्हणाली-"नाही, कोणते ही न्यायशास्त्र हा निर्णय मान्य करणार नाही. मला

फसवण्यासाठी न्यायाधीष हा व्यर्थ युक्तिवाद करीत आहे. माझा मेलेला नवरा राजकुमाराच्या बायकोला कसा विधवा बनवू शकेल?"

सर्पिणीच्या या प्रश्नावर न्यायाधीष कधी बोलू शकेना, तो गप्प बसला. तेव्हा दुसरा न्यायाधीष म्हणाला-"सर्पिणी म्हणत आहे, ती शोष्ट बरोबरच आहे तरी पण मला आपली एक शक आहे!"

मग न्यायाधीषाने सर्पिणीला विचारले-"बेटा, तुला किती मुल आहेत?"

डोळ्यात जरू बाणून सर्पिणी म्हणाली-"मला पाच मुलगे आहेत." तेव्हा न्यायाधीष म्हणाला-"ओह, तर

मग राजकुमाराने तुला 'पाच मुलांची विधवा' बनवली आहे. आता न्याय-शास्त्रानुसार तू ही राजकुमाराच्या बायकोला 'पाच मुलांची विधवा' बनवू शकतेस. दुसरे काही न्याय-सूत्रात अज्ञानार नाही. अपराधाची शिक्षा, या नोक्यात न धिळानी तर अन्य नोक्यात अवश्य धिळेल. न्याय तरी असा सांगतो."

शक्ति वृत्त सर्पिणी म्हणाली-
"होय, बरोबर आहे!"

आता न्यायाधीश म्हणाला-"तर मग तुला कोडी प्रतीक्षा केली पाहिजे. कारण आज राजकुमाराच्या नायकोला दोनच मुलगे आहेत. ती जेव्हा पाच मुलांची आई होईल तेव्हा तू तिचा मूळ घेऊ शकतेस. तोपर्यंत तुला थांबावे लागेल."

हा निर्णय राज्यांतील न्याय-सूत्रानुसार

असल्यामुळे तो मानत्याशिवाय गर्वितर नव्हते. सर्पिणी राजाला म्हणाली-
"राजकुमाराची बायको जेव्हा पाच मुलांची आई होईल, तेव्हा मला कळवावे."

न्यायप्रेमी राजाने सर्पिणीला तसे वचन दिले.

यानंतर अनेक वर्षे राजकुमाराच्या बायकोला मूलच झाले नाही. सर्पिणी वाट पाहत राहिली. राजकुमार सपरिवार जेव्हा उद्यानात विहार करायला येई, तेव्हा विधवा सर्पिणी त्याला बाहेर येऊन लक्षपूर्वक पाहत असे. तिची फार निराशा होई.

दिवसामागून दिवस जात राहिले आणि राजकुमारा बरोबर दोन बालक दिसू लागले. सूडाची आग विधवा सर्पिणीच्या मनात खगधगत राहिली. आणि शेवटी ही आग विझण्यापूर्वीच एक दिवशी सर्पिणी मरून गेली.

जगदी शर्द हिरव्यापर्वत रंग बदलण्याचे कारण ही ही इच्छा.

रंग बदलणारे सरडे

शत्रुपासून आपले रक्षण करण्यासाठी कधी प्राणिमंडाला निवर्तनेच नाही विरोध शक्ति विवेका आहेत. निसर्गातील वातावरण व आसपासच्या शरजांच्या अनुरूप प्राणिमात्रात रंग बदलू शकतात-ही शक्ति ही निवर्तनेच देखली होय. या प्राणी यावर्षातील सरडा हा एक प्राणी आहे. पाण्याच्या कटावनात 'डोने टोपर्स' नावाने रंग बदलण्याची शक्ति कलागारे विशेष करून घेतात. हे कण सामान्यतः एकच रंगाचे व लक्षांशाच्या आकाराचे असतात. सरड्यांमध्ये हे कण निरनियत रंगाचे असतात. एके रंगाचा कण जेव्हा दुसऱ्या रंगकणात पिसळतो, तेव्हा एक निवर्तन रंग घडून येतो. निवर्तन रंग एकच होऊन हिरवा रंग असतो. पाच व निवर्तन एकच होऊन निवर्तनी आणि लाल व निवर्तन एकच होऊन शरकर, अश्वत्थ रंग असतो.

बहुवर्ण वसुंधरा

पानांतील हिरवा रंग

दुर्गा (हच्छी) आणि पाने हिरवीगार दिसतात या हिरवेपणाचे दोय त्यांच्यात असणाऱ्या 'क्लोरोफिल' नावाच्या द्रव्याकडे जाते. या क्लोरोफिलमध्ये आणखी चार पदार्थ असतात. क्लोरोफिल हे 'हिरवट निळ्या' रंगाचे, क्लोरोफिल बी हे 'हिरवट पिवळ्या' रंगाचे, क्लोरोफिल हे 'पिवळ्या' रंगाचे व क्लोरोफिल हे 'गुलाबी' रंगाचे असते. इतरही व अनेक पाने झलुमानाप्रमाणे फिकट हिरव्यापासून

शेंदरी रंगाचे बगळे

कवळ्याप्रमाणे त्यांच्या शरिराचा एकच रंग असणारे शेंदरी बगळे असतात. जसा पक्ष्यात शिनिदादमध्ये रंगागारे शेंदरी बगळे असतात ते शेंदरीबगळे मानले जातात. हे खास जातीचे बगळे फक्त शीतलान्त असतात. रंग कोटी वर्षांपूर्वीचे त्यांचे अवशेषही नुकतेच आढळले आहेत. प्राचीन भिन्न देशाचे लोक बगळे समजत, की परतेश्वराचे मान्य पाणीपा हातातः भिक्षुयांसाठी यांची विपुल केली आहे. अनु वामुळे ते या वक्ष्याचा खूपच काढ करत असत. जगाच्या वेळी हे पक्षी भुव्या रंगाचे असून, नंतर ते छाकी विसू लागतात. यानंतर त्यांचा रंग कमी कमी होत पांढरा विसू लागतो व नंतर मृताची रंगात त्यांचे वर्णन होत. शेवटी त्यांची वाढ जेव्हा पूर्ण होते तेव्हा त्यांचा शेंदरी रंग घात झालेला असतो.